

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA MATEMATIKY, FYZIKY A TECHNICKÉ VÝCHOVY

Loutka a její význam pro dítě v mateřské škole

Bakalářská práce

Jolana Zacharová

Učitelství pro MŠ kombinovaná forma studia

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Jarmila Honzíková, Ph.D.

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 22. března 2015

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Doc. PaedDr. Jarmile Honzíkové, Ph.D. za postřehy, rady, připomínky a metodické vedení při zpracování bakalářské práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 DĚJINY LOUTKÁŘSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	7
1.1 LOUTKÁŘSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	7
1.2 Z HISTORIE PLZEŇSKÉHO LOUTKÁŘSTVÍ	10
1.3 Z HISTORIE LOUTKOVÉHO DIVADLA V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH	11
2 CHARAKTERISTIKA A DRUHY LOUTEK.....	12
2.1 CHARAKTERISTIKA LOUTEK	12
2.2 DRUHY LOUTEK.....	13
2.3 DĚLENÍ LOUTEK PODLE ZPŮSOBU VODĚNÍ A OVLÁDÁNÍ	13
2.3.1 Loutky závěsné.....	14
2.3.2 Loutky spodové.....	16
2.3.3 Loutky vedené zezadu.....	24
2.3.4 Zvláštní loutky	24
2.3.5 Loutka plošná.....	26
3 LOUTKA V ŽIVOTĚ MALÉHO DÍTĚTE.....	27
3.1 DÍTĚ A LOUTKA.....	27
3.2 LOUTKA A DÍTĚ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	28
3.3 PROPOJENÍ DĚTSKÉHO SVĚTA SE SVĚTEM LOUTKY	28
3.4 LOUTKA JAKO PARTNER I POMOCNÍK DÍTĚTE	29
3.5 LOUTKA A SVĚT TECHNIKY	29
4 DÍTĚ A PRÁCE S LOUTKOU A JEJÍ VYUŽITÍ PŘI PRÁCI S DĚTMI V MŠ.....	30
4.1 PRÁCE S LOUTKOU	30
4.1.1 Práce s loutkou v prostředí mateřské školy	30
4.1.2 Vzdělávací cíle při práci s loutkou	31
4.1.3 Charakteristika hry dítěte s loutkou.....	33
4.2 VYUŽITÍ LOUTKY PŘI PRÁCI S DĚTMI	35
4.2.1 Úloha loutky v mš.....	35
4.2.2 Loutka při práci s dětmi.....	37
4.3 NÁMĚTY NA ČINNOSTI S LOUTKOU	37
4.4 PŘÍKLAD VÝUKOVÉHO PROJEKTU S LOUTKOU	44
4.5 LOUTKY A DIVADÉLKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	52
ZÁVĚR.....	56
RESUMÉ.....	58
SEZNAM LITERATURY	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	61

ÚVOD

Loutky dnes bývají součástí vybavení každé mateřské školy, děti je mohou využívat při spontánních i námětových hrách nebo ve hře na divadlo a učitelky jako motivační prvek, pro vzbuzení zájmu o činnost, k seznámení s tématem nebo jako divadelní složku pro zpestření i pobavení. V předškolních zařízeních je nejvíce využívanou loutkou maňásek, je oblíben pro svou jednoduchost, pro své pohybové možnosti i praktičnost materiálu, který umožňuje časté používání a manipulaci.

K výběru tématu pro bakalářskou práci mě vedla otázka, zda má loutka i dnes při pestré nabídce rozmanitých hraček i možnostech technického vybavení v MŠ, své místo a význam pro předškolní dítě. Tato otázka byla také částečně ovlivněna i zachycením postřehu při několika návštěvách různých mateřských škol. Maňásci tu měly své místo v prostorách herny nebo třídy, ale někdy působily spíše jako součást výzdoby. Přestože byly loutky zajímavé a vzhledově působivé, jejich dostupnost pro hru dětí nebyla vždy jednoznačná. Určitou roli zde hrála vyšší pořizovací hodnota loutek, jinde bylo důvodem „nešetrné“ dětské zacházení s loutkou. Někde také využívání loutky ovlivňoval pohled na loutku jako na divadelní element a obavy učitelek, že nejsou dostatečně vybaveny „hereckými“ schopnostmi.

Svoji bakalářskou práci jsem rozdělila do čtyř částí. V první části se věnuji historii českého loutkářství a z důvodu specifčnosti se zde dotýkám i historie plzeňského loutkářství. V druhé části charakterizují jednotlivé typy loutek a rozdělují je podle způsobu vedení. Ve třetí části se zmiňují o období předškolního věku dítěte a jeho vztahu k loutce. Čtvrtá část pojednává o práci s loutkou v mateřské škole a o jejím zařazení do třídního vzdělávacího programu. V této části také uvádím příklady praktického využití loutky při činnostech a práci s dětmi v MŠ.

Cílem této práce je představit různé typy loutek a z důvodu zjednodušení orientace v jednotlivých druzích rozdělit loutky podle způsobu vedení. Zároveň tím usnadnit možný výběr typů loutek, které jsou vhodné pro hru i edukaci v mateřské škole. Názornými ukázkami činností s loutkou nabídnout inspiraci a možnosti využití loutek při práci s předškolními dětmi. Při praktické realizaci činností zjistit, zda děti mají o hry a aktivity s loutkou zájem a jaký význam mají loutky pro dítě v MŠ.

1 DĚJINY LOUTKÁŘSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

1.1 LOUTKÁŘSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Loutky se na našem území nacházely pravděpodobně již v nejstarším období. Za nejstarší loutku můžeme považovat plastiku muže z mamutoviny, která pochází z rituálního hrobu z období mladého paleolitu (25 000 až 30 000 let př. n. l.), nalezené (v roce 1891) v Brně na Francouzské ulici.¹

Prvky „loutkového divadla“ se tedy vyskytovaly již v kultovních obřadech i při náboženských ceremoniích. Loutky byly také součástí lidových zvyků (masopustní maskové loutky, folklórní totemové loutky – Morana, smrtka, velikonoční maroty - klapáči).

Ve středověku patřily v našich zemích k tradičním loutkám loutky hůlkové, tyčové a také prstové (maňasci). Na jarmarcích a trzích byly loutky součástí zábavných produkcí kejklířů a komediantů.

V 17. století začaly do českých zemí pronikat divadelní skupiny z jiných zemí, které mimo herecké představení předváděly i výstupy s marionetami. Tyto anglické, nizozemské, italské i německé herecké společnosti měly původně představení s loutkami jako doplňkovou atrakci, postupně se však někteří divadelníci specializovali na loutkové divadlo. V jejich repertoáru se objevovaly různé žánry od biblických příběhů, přes anglické tragédie, italské komedie až po operní libreta. Představení se u nás hrála převážně v němčině, protože české království bylo součástí rakouské monarchie a vliv germanizace byl patrný zejména ve větších městech. Marionety zavěšené na drátě tak postupně potlačily domácí tradici prstových loutek a loutek na hůlkách.

V druhé polovině 18. století začali v českých zemích působit i čeští kočovní loutkáři, kteří objížděli malá města a vesnice, kde hrávali většinou po hospodách. Loutkové divadlo, provozované nezřídka spolu s pouťovými atrakcemi, se dědilo jako rodové řemeslo. Vznikala tak tradice loutkářských rodin, jako byli například Bártové, Hergotové, Kludští, Malečkové, Maisnerové, Kopečtí, Dupští, Finkové, Kočkové a další. Tito první čeští

¹ Akademie věd ČR v Brně. [online]. [cit. 2014-11-28]. dostupné z: <<http://www.anthropark.wz.cz/pavlov.htm>>.

loutkáři hráli v českém jazyce a jejich představení se těšila velkému zájmu českého obyvatelstva na venkově i malých městech.

V první polovině 19. století vycházeli obrozenečtí loutkáři z barokních tradic – loutky, scéna, repertoár a styl napodoboval zmenšeninu hereckého divadla. Český repertoár byl také rozšířen o hry rytířské, loupežnické a historicko-vlastenecké hry. Typickou postavou v loutkovém divadle byla postava Kašpárka (dříve Pimprle), s často až drsným lidovým humorem, který odpovídal mentalitě lidového diváka a byl jakýmsi mluvčím lidu. Symbolem loutkářství a nejproslulejším loutkářem se stal Matěj Kopecký, který stejně jako jiní loutkáři šířil po českém venkově osvětu. Loutkové divadlo mělo v obrozenecké době významnou společenskou funkci, představení se hrála v českém jazyce a přinášela obecnstvu myšlenky osvícenství.²

Součástí lidového loutkového představení byly také tzv. komické dohry (přídavek) a varietní výstupy. Loutky v těchto vystoupeních předváděly různé kejkle. Populární byla například loutka dupáka nebo proměnlivé loutky z papíru (metamorfózy), tyto groteskní loutky se proměňovaly jednoduchým sklápovacím mechanismem. Vašíček, Malíková (2000)

Koncem 19. století poklesl zájem o kočovná loutková divadla, naproti tomu se začalo rozšiřovat „domácí“ hraní s loutkami, populární byla rodinná loutková divadla. Mnohá rodinná divadla dosáhla pozoruhodné úrovně a stala se základem pro veřejná amatérská divadla. Pod záštitou tělocvičných jednot a různých spolků (Sokol, katolický Orel, DTJ – Dělnická tělovýchovná jednota) začala také vznikat nová spolková divadla. Loutkové divadlo přicházelo také do škol, velkou propagátorkou loutkového divadla byla Ludmila Tesařová, která se zasloužila o jeho zařazení do osnov mateřských škol. Do školních scének se tak začaly vracet i opomíjené prstové loutky – maňásci.

Narůstající zájem o amatérské loutkářství začal koncem 19. století. Repertoár byl zaměřen na dětského diváka s cílem přinést ušlechtilou zábavu a formu názorné výchovy. Zájem z řad rodičů i pedagogů o estetický rozvoj osobnosti dítěte a také úsilí mnohých umělců, výtvarníků a herců zdůraznit estetickou hodnotu loutkového divadla, postupně směřovalo k prosazování loutkového divadla jako uměleckého žánru.

² Union Internationale de la Marionette [online], [cit. 2014-11-28]. dostupné z: <<http://unima.idu.cz/cs/ceske-loutkarstvi>>.

Po vzniku Československé republiky se zvýšil zájem o loutková divadla. Na našem území působilo okolo dvou tisíc souborů, které pravidelně hrály představení pro děti.

Ve 30. letech se pod vlivem divadelní avantgardy změnil inscenační styl českého loutkářství, důraz byl kladen na metaforické a symbolické možnosti loutek.

Válka a německá okupace Československa těžce zasáhla do tohoto slibného vývoje loutkového divadla. V této těžké době dokázali čeští loutkáři obhájit společenské opodstatnění své tvorby. Významné místo patří Skupovi, který se svým souborem odvážně odehrál stovky představení posilujících víru diváků v spravedlivou budoucnost okupovaného národa.³

Po válce založil Josef Skupa v Praze Divadlo Spejbla a Hurvínka a jeho nástupce Miloš Kirchner později proslavil Divadlo S & H po celém světě.

Většina profesionálních loutkových divadel v Československu byla založena v roce 1949 v souvislosti s vydáním Divadelního zákona. Mimo centralizovaný zřizovací model ovlivnilo české loutkářství také umělecké turné moskevského loutkového divadla pod vedením Sergeje Obrazova, zejména neobvyklá technologie spodových loutek – javajek, které pak od 50. let dominovaly všem divadlům. Na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze byla v roce 1952 otevřena Katedra loutkářství jako první vysokoškolské pracoviště tohoto typu na světě. Tvorba profesionálních loutkových divadel byla podřízena socialistickému realismu, který byl v 60. letech překonán, a soubory se začaly postupně věnovat vlastnímu autorskému rozvoji.

Po roce 1989 se otevřely nové možnosti pro mnohé loutkoherce, zejména mladé generace. Významné změny lze pozorovat například v uvádění náboženských témat a autorů dříve zakázaných. Kromě stávajících profesionálních loutkových divadel vznikla i řada nových nezávislých souborů.

³ Union Internationale de la Marionette [online], [cit. 2014-11-28]. dostupné z: <<http://unima.idu.cz/cs/ceske-loutkarstvi>>.

1.2 Z HISTORIE PLZEŇSKÉHO LOUTKÁŘSTVÍ

V 19. století provozovali loutkové divadlo v Plzni i okolí tzv. lidoví loutkáři. Jednou z buditelských osobností je plzeňský perníkář Škoda, který hrával loutkové divadlo na poutích a jarmarcích.

První plzeňské divadlo v 80. letech 19. století vzniklo ve školním prostředí. Majitelem a zřizovatelem byla společnost Kocouři, která sdružovala profesory českého gymnázia. Divadlo později zdělila Obec vinohradská a po ní vlastenecký spolek Kozáci. Divadlo sledovalo charitativní a vlastenecké cíle, hrálo pro děti a občas i pro dospělé. Na jednom z představení byl i malý Josífek Skupa, kterého zajímala i technická „kouzla“ (stříkající vodotrysk a bengál).

V roce 1911 vznikl Spolek pro podporu chudé školní mládeže tzv. Feriální osady, určené pro prázdninové pobyty zdravotně postižených dětí. S loutkovým divadlem Feriálních osad (LDFO) později spolupracovali členové Městského divadla i jiní ochotníci, muzikanti a zpěváci. Díky tomuto obohacení měla představení u diváků veliký ohlas.

Od roku 1917 začal působit v LDFO Josef Skupa. V té době byly velice populární Kašpárkovské kabarety, k loutce Kašpárka přibyla i postava Spejbla. Byla to loutka nezvyklá a jedinečná, první reakce na ní byly rozpačité. Počátkem 20. let však již patřil Spejbl spolu s Kašpárkem k nejoblíbenějším hrdinům plzeňských dětí.

V roce 1935 ukončil J. Skupa a jeho soubor své působení na scéně loutkového divadla Feriálních osad. Divadlo J. Skupy odvážně hrálo i během války. Poprvé po válce odehrálo divadlo J. Skupy zkušební představení v Aši (5. 10. 1945) a po té začíná hrát v Praze na Vinohradech v Divadle Spejbla a Hurvínka.

Mimo již zmiňovaná divadla působila v Plzni i řada amatérských a spolkových souborů. Po roce 1948 negativně ovlivnilo amatérské loutkářství rušení různých spolků a sjednocování tělovýchovných jednot, nejvíce tím byly postiženy venkovské loutkářské soubory.

Od roku 1963, působí v Plzni profesionální loutková scéna Divadla v Alfě (později Divadlo Alfa). Vašíček, Malíková (2000)

1.3 Z HISTORIE LOUTKOVÉHO DIVADLA V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH

Jako první se snažil již v roce 1852 o zavedení hraní divadla v pedagogickém ústavu František Hauser. Avšak o uvedení loutkového divadla a jeho využití k pedagogickým účelům v mateřských školách se zasloužila Ludmila Tesařová. Ve svých začátcích hrála Tesařová improvizované výstupy s různými hračkami a panenkami. První školní loutkovou (marionetovou) scénu zřídila v roce 1884, dětem hrála divadlo s loutkami na drátech i s maňásky. Psala také pohádky a básně pro děti a zasloužila se o vydání sbírky divadelních her pod názvem Dětské loutkové divadlo pro školu i dům. Své zkušenosti předávala učitelkám prostřednictvím přednášek, v člancích časopisu Loutkář a publikacemi v učitelském časopise, v příloze Škola mateřská. Díky nadšení Tesařové, jejího vlivu a zájmu učitelek, se loutkové divadlo rozšířilo i do dalších mateřských škol. Mezi nadšené učitelky loutkářky patřily mimo jiné i Ida Jarníková, Baruna Brožková a Miluše Škodová.

„Základ, který položila Ludmila Tesařová, můžeme hodnotit nejen z hlediska mateřských škol, ale též z širšího hlediska loutkářského, neboť těmito snahami se řadí Tesařová po bok těm, kteří stojí v čele nové éry loutkového divadla, jež vrcholí novodobým loutkářským dním.“ (Smutná, 1962, s. 11)

V mateřských školách se původně hrálo se závěsnými loutkami, postupně učitelky přecházely k loutkám spodovým (maňáskům), které lépe vyhovaly potřebám školního prostředí. Učitelky si oblíbily maňásky pro svou jednoduchost, snadnou manipulaci, jejich pohyblivost, živost, a protože umožňují snadnou improvizaci. Smutná (1962)

2 CHARAKTERISTIKA A DRUHY LOUTEK

2.1 CHARAKTERISTIKA LOUTEK

Pod slovem loutka si většina z nás vybaví postavičku, která je zavěšená na drátech a nitích. Tuto představu máme spojenou s loutkovým divadlem, avšak podoba loutky procházela podobným vývojem jako lidstvo samo. Slovo loutka – dříve lotka bylo pravděpodobně odvozeno ze slova lot, lipové lýko (ze kterého se také vyráběly panenky a možná i loutky).

Člověk si pohrával se svou fantazií už od doby, kdy nacházel v přírodě větve a různě pokroucené kořeny, v jejich tvarech uměl vidět lidské postavy i těla zvířat. A tak se už od pradávna snažil, aby znázornil sebe i jiné živé tvory. Za předchůdce loutky bychom mohli považovat již figurální kresby a díky hlíně pak i první plastiky. Další možnosti zpracování i jiných materiálů umožnilo používání jednoduchých nástrojů. Člověk tak začal kromě hlíny opracovávat rovněž kůži, dřevo, kosti, ze kterých mohl vyřezávat první loutky.

Člověk také usiloval o rozhýbání vyrobené plastiky, a tak se snažil pohybem a zvukem figuru „oživit“ a přeměnit jí na cílevědomě jednající postavu. Loutkou už můžeme nazvat figurální plastiku, která má určité vlastnosti dané tvarem i materiálem a která je rozhýbána ovladatelem. Loutky jsou tedy předměty, které oživuje například loutkoherc, vodič i dítě svým hlasem nebo pohybem. Tománek (2001)

Loutky pro loutková divadla vyráběli lidoví řezbáři a později také profesionální umělci. Loutka se stávala složitější, a aby lépe vyhovovala jevištní hře a mohla pohybovat hlavou, rukama a nohama, přidávali tvůrci k loutkám jednoduché mechanismy. Loutkoherci věděli, že je-li loutka dobře vedená, dokáže strhnout diváky tak, že s ní prožívají její příběh, jako by se skutečně odehrával.

Loutka je v divadle prostředkem, kterým sdělujeme divákům určitou myšlenku, pomocí loutky je provádíme dějem. Aby herec mohl loutkou vyjádřit svůj záměr, musí loutka splňovat určité požadavky, a to ze strany toho, kdo loutky vodí, tak i ze strany diváka.

Pro hrajícího je nutné, aby byla loutka dobře viditelná, technicky správně provedená, aby se jí dalo vyjádřit to, co zamýšlíme.

Z hlediska diváka požadujeme, aby byla loutka zřetelná, srozumitelná, aby vystihovala charakter postavy, kterou znázorňuje. A k tomu, aby byla vkusná a výtvarně hodnotná, musí dobře působit i na dálku, nestačí, aby byla účinná jen zblízka. Loutka není nikdy

věrnou kopií lidské či zvířecí postavy, je to určitý typ, proto stačí jen podstatné znaky, vystihující její charakter, proto je nutné oprostít se od bezvýznamných podrobností. Smutná (1962)

2.2 DRUHY LOUTEK

Rozdělit loutky na jednotlivé druhy není jednoduché, při určování druhů loutek záleží na tom, z jakého hlediska chceme jednotlivé druhy rozlišit.

Loutky můžeme dělit například podle:

- **směru vedení loutky** – shora, zdola, ze strany, zezadu
- **prostorové povahy loutky** – plastické, reliéfní, plošné, k nim řadíme i stínové – siluetové i transparentní
- **způsobu ovládání loutky** – *bezprostřední* (loutky ruční, které jsou ovládané částí loutkářova těla) – prstové, pěst'ové, dlaňové; *zprostředkované* – ovládané pomocí nití, drátů, tyček, pák, táhel, převodů, klávesnic, plošné, stínové, kombinované
- **různých kombinací s živým lidským tělem** – loutky mimické, loutky s živou hlavou, s živou rukou, loutky maskové
- **materiálu, z něhož jsou loutky vyrobené** – papírové, dřevěné, textilní, ze slámy, plastické, z gumové pryže, z kombinovaných materiálů atd.
- **použití** – filmová, divadelní, pro rodinná loutková divadla, výuková, pro dětskou hru (např. panenka, panáček), dekorativní (kostýmovaná plastika s nastavitelnými údy) apod. Leština (1995)

2.3 DĚLENÍ LOUTEK PODLE ZPŮSOBU VODĚNÍ A OVLÁDÁNÍ

Loutky závěsné jsou loutky vedené shora, loutkovodič je nad loutkou a ovládá jí pomocí nití nebo drátů připevněných k vodidlu tzv. vahadlu. Technika vodění této loutky není snadná.

Loutky spodové jsou vedeny zespodu, vodič je krytý zástěnou a ovládá loutku přímo nebo pomocí vodičích tyčí. Vedení spodové loutky je soustředěno na pohyb hlavy a rukou.

Loutky hůlkové ovládá vodič pomocí držadla (hůlky). U jednoduchých typů jsou pohybové možnosti loutky menší, taková loutka „promlouvá“ spíše svým výtvarným provedením a celkový dojem dotváří hra s hlasem.

Loutka vedená zezadu je loutka partnerská, se kterou se hraje v úrovni vlastních rukou, což umožňuje snadnější manipulaci s celým tělem loutky.

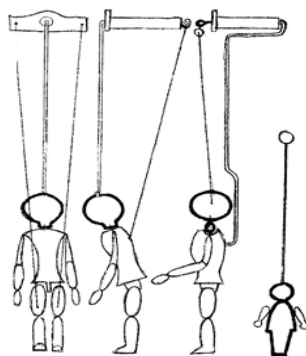
Zvláštní loutky s kombinovaným ovládním – technologie těchto loutek řeší ovládním loutek velkých rozměrů nebo vedení loutky dvěma vodiči (pohyby hlavy bývají výraznější a jistější práce s rekvizitami).

Loutky plošné připomínají „oživlé“ ilustrace. Loutky jsou to jednoduché, které mají svůj půvab. Mnohdy bývají výtvarně i technicky velice zajímavé. Vedení loutky bývá ze strany, shora nebo zdola, k těmto loutkám se řadí i loutky stínové.

2.3.1 LOUTKY ZÁVĚSNÉ

MARIONETA

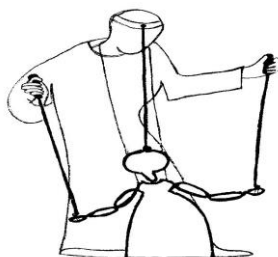
Naši lidoví loutkáři měli marionety zavěšené na drátě, což umožňovalo velice úzký kontakt vodiče s loutkou. Drát tvořil osu loutky a procházel hlavou. Loutka otáčela hlavou, mohla si sednout, chodit a hrát rukama. Lepší pohyb hlavy umožňuje jiné uchycení drátu, a to v zádech loutky. Tuto technologii často používali kočovní lidoví loutkáři u postavy Kašpárka.

Obr. 1 - Loutka závěsná

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Zajímavým řešením marionety na drátě je varianta indická, nitě na rukou jsou nahrazeny pevným voděním. Pohyb hlavy loutky, která je zavěšená na krku vodiče, je přenášen z hlavy vodiče tzv. hlavním táhlem.

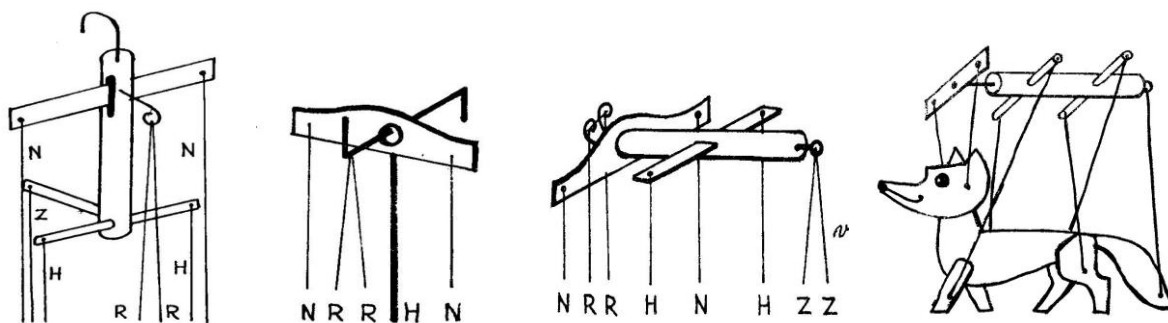
Obr. 2 - Marioneta na drátě - indická varianta

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Pevné ovládání (tyčka, drát) pohyblivé části loutky umožňuje přesnější a razantnější vedení. Tuto technologii marionet na drátě využívalo italské divadlo (tzv. sicilské marionety) pro loutky rytířů. Tyto loutky bývají velké (1m) a díky bohatě zdobenému brnění i těžké. Tato sicilská loutka má v hlavě silný drát a ruka s mečem je na dalším drátě, jedna noha je opatřena bodcem, kterým se při soubojích zapírá do podlahy.

U marionet na nitích je vodící drát nahrazen nitěmi, loutka tak jednoduchým nakláněním vahadla hraje hlavou nebo tělem. Aby bylo ovládání marionety na nitích jednoduché, musí být řešení vahadla účelné, proto vývojem vzniklo mnoho typů vahadel.

Mezi základní typy patří vahadlo svislé a vodorovné. Obě tato vahadla se používají pro lidské figury, pro figury vícenohé – zvířecí. Vahadla jsou řešena podle typu figury. Pro výsledný pohybový výraz loutky je velmi důležité navázání nití. Nejdříve se navazují nitě na loutku a následně se postupně a systematicky upevňují k vahadlu.

Obr. 3 - Vahadla – svislé, vodorovné na drátě, vodorovné, zvířecí
LEŠTINA, Vladimír. Vytváříme loutky. Praha: Portál, 1995.

Nejnáročnější vedení je u marionet na nitích, zejména u loutek varietních. Po vodičích je při snaze o co nejdokonalejší iluzi, například při zvedání klobouku, tasení meče, při tanci v kole, házení míčku aj., vyžadována téměř žonglérská dovednost ovladatele.

2.3.2 LOUTKY SPODOVÉ

Tyto loutky jsou nejvíce rozšířenou skupinou loutek.

Obr. 4 - Spodová loutka
Nákres J. Zacharová

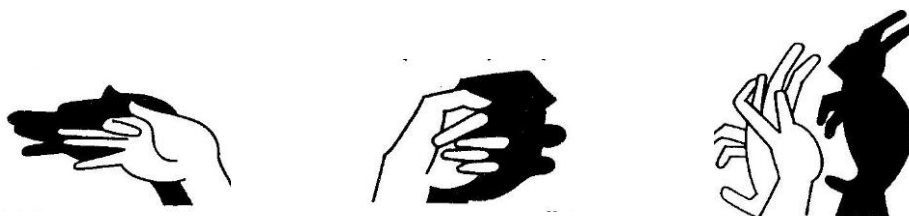
MAŇÁSEK

Základem maňáska je lidská ruka, která ovládá celou loutku a oživuje ji přímo svými pohyby, je to nejjednodušší a nejbezprostřednější technologie vodění. Maňásek je schopen pracovat s rekvizitou a díky tomu může vytvářet zajímavé i komické situace. Má velkou možnost pohybů, proto je vhodný pro rušné akce i bez velkého slovního doprovodu. Je to loutka dynamická, která má karikaturní i groteskní možnosti. Maňásek je jednou z nejoblíbenějších loutek v mateřských školách.

Už samotná holá ruka může sloužit ke hře, vytvořením stínu nebo improvizované hlavy. Hrát může i ruka v rukavici, kapesníku nebo s navlečenou kouličkou na prstě. Loutky maňáska lze dále rozdělit na loutky stínové (siluetové), maňásky improvizované (pěst'ové, dlaňové), dále na prstové a dvouruční.

Jednoduchý maňásek - silueta

Zajímavou stínovou siluetu je možné vytvořit určitým seskupením prstů jedné nebo obou rukou a jejich nasvícením.

Obr. 5 - Loutky siluetové

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Loutky improvizované (nebo také aranžované)

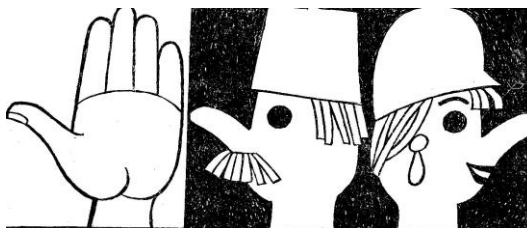
Tyto nejjednodušší loutky jsou vždy „po ruce“, k jejich vytvoření stačí vtipný nápad, seskupení prstů tak, aby výsledný dojem připomínal hlavu a využití věcí kolem nás – kousky vlny, příze, knoflíky, gumičky, drátek, kapesník, šálu, tělové barvy, rukavice apod. Tyto improvizované loutky jsou vhodné pro krátké výstupy a scénky.

Obr. 6 - Dlaňové loutky

LEŠTINA, Vladimír. Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí. Praha: Portál, 1995.

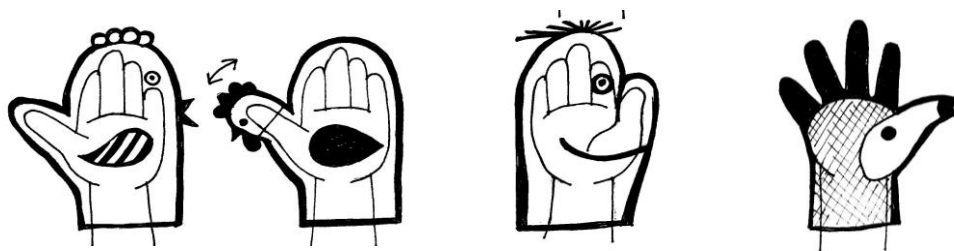
Dlaňová loutka (reliéfní) vznikne vztyčením prstů a odkloněním palce (znázorní profil), mezi ukazovák a prostřední prst se zavěsí knoflík na drátku, který znázorní oko. Mezi prsty lze proplést kousky příze (vlasy), vousy (např. z rozstříhané plsti) se dají připevnit gumičkou k palci. Na špičky prstů se může navléci jednoduchá pokrývka (klobouk, turban, čepice) z kousku látky, ustřížené ponožky nebo papíru.

Obr. 7 - Dlaňové loutky

RÖDL, Otto. a kol. Loutkové divadlo. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. , 1969.

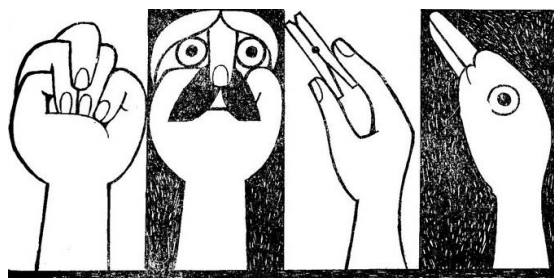
Na ruku také můžeme navléct předem upravené palčákové nebo prstové rukavice. Oči, ústa, vlasy, pokrývka hlavy, vousy jsou již našité nebo namalované na rukavici. Takto připravená loutka je schopna i živějšího pohybu, nemusíme mít tedy obavy, že naaranžované části spadnou.

Obr. 8 - Dlaňové loutky

Nákres J. Zacharová

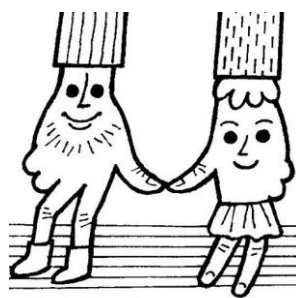
Pěš'ová loutka (anfasová) vznikne ze sevřené pěsti, která tvoří hlavu, prostřední prst představuje nos (pokud je natažený působí groteskně), ostatní prsty jsou přitisknuty k dlani, zahnutý palec dělá čelist. Odtahováním palce od ruky otevírá loutka ústa, tím se stává mimickou. S loutkou pěš'ovou lze hrát i z profilu. Pokud opět použijeme rukavici nebo ponožku, můžeme s trochou fantazie proměnit ruku i na zvířátko, např. na opici, hada, husu, zajíce apod.

Obr. 9 - Pěst'ové loutky

RÖDL, Otto. Loutkové divadlo. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1969.

Improvizovanou loutkou je i ruka oblečená do kapesníku nebo ruka jinak ozdobená a pomalovaná.

Obr. 10 - Improvizované loutky

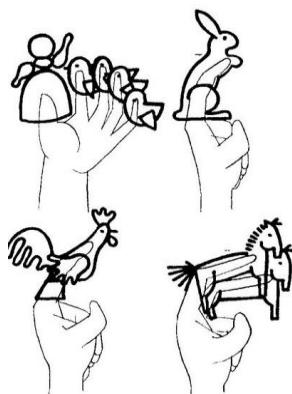
LEŠTINA, Vladimír. Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí. Praha: Portál, 1995.

Loutky prstové

Loutky na jeden prst

Tento typ loutek se používá ve stolních divadlech, což je malý paravánek do výše opřených loktů, nebo při bezprostředním improvizovaném výstupu. Tento jednoduchý způsob loutkového vystoupení je velice vhodný při práci s dětmi.

Pokud využijeme všechny prsty, vytvoříme například draka, husopasku s housaty ap.

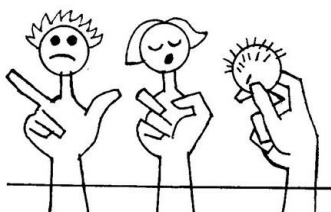

Obr. 11 - Loutky na jeden prst

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Loutka prstová - „naháč“

Nejjednodušší prstovou loutkou je tzv. naháč, je to hlavička nasazená na ukazovák holé ruky. Místo hotové hlavičky můžeme na prst navléci například kuličku z polystyrénu, pingpongový míček nebo klubíčko vlny.

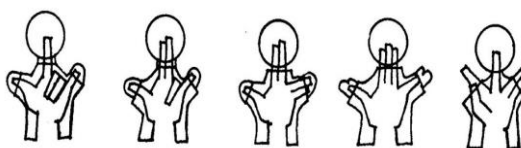

Obr. 12 - Prstová loutka – naháč

LEŠTINA, Vladimír. Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí. Praha: Portál, 1995.

Loutka prstová s kostýmem

Kostým prstové loutky (maňáska) se buď obléká volně na ruku, nebo se může připevnit k hlavičce. Pokud jsou dlaně loutky (konce prstů) holé bývá větší cit pro hraní, ručičky lze také nastavit patronkami, což umožňuje více zviditelnit gesta nebo se na konce rukávů mohou našít dlaně loutky.

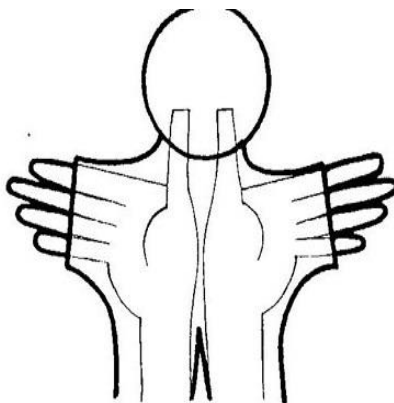
Obr. 13 - Prstová loutka s kostýmem

LEŠTINA, Vladimír. Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí. Praha: Portál, 1995.

Velikost jednotlivých otvorů se přizpůsobují způsobu vodění, např. hlavičku lze vodit jedním až třemi prsty. Kostým maňáska musí vycházet z anatomie loutky a velikosti ruky loutkovodiče. Důležité je, aby byl kostým jednoduchý a pouze vyjadřoval charakter loutky a také, aby umožňoval volný pohyb loutky. K maňáskovi lze připevnit i nohy, které však neslouží k chůzi.

Loutka dvouruční

Dvouruční maňásek má oblečené obě ruce vodiče. Palce drží hlavu, hlavu lze však také držet na tyčce. Tato loutka může mít „opravdové“ ruce tvořené prsty. Oběma rukama lze vodit i zvířecí loutky.

Obr. 14 - Maňásek dvouruční

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Mimický maňásek „muppet“

Tato loutka má pohyblivý obličej, který ovládají všechny prsty loutkářovi ruky, uvnitř hlavy. Obličej se tvaruje z umělého materiálu (gumy), je možné ho pošíť i textilním úpletem. Mimická loutka je vhodná ke krátké skeči nebo groteskním výstupům.

V mateřské škole lze v mimickou loutku proměnit například kuchyňskou chňapku, rukavici či podkolenku. Vhodná je k vedení rozhovorů a při hrách se slovy.

Obr. 15 - Mimická loutka

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

LOUTKY HŮLKOVÉ

Javajka

Tato loutka má orientální původ (Indonésie), avšak javajka, která byla u nás populární v 50. letech byla ruskou modifikací, kterou vylepšovaly a přetvářely čeští „kutilové“ a loutkoherci.

Hlavu loutky drží na kolíku ruka, která je zároveň tělem loutky. Ruce ovládají vodící tyčky (čempurity), které drží loutkář druhou rukou. Ty bývají maskovány širokými rukávy nebo předměty, které drží v ruce, např. kopí, hůl atd. Vodič loutky je schován za paravánem nebo v propadlišti. Tato loutka se svými proporcemi přibližuje anatomii člověka, je považována za loutku iluzivní. Hra s touto loutkou u nás dosáhla takového umění, že se mluvilo o české javajkářské škole. Pohybová gesta javajky jsou rozevlátá, široká, poetická. Pohyb loutky po jevišti připomíná „bruslení“.

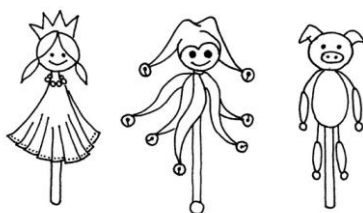
Obr. 16 – Javajka
Nákres J. Zacharová

Maňajka

Maňajka je kombinací prstové loutky maňáska (prstové ovládní hlavy) a loutky hůlkové javajky (ovládání rukou vodícími dráty nebo hůlkami)

Marota

Marota je jednoduchá loutka s jedním „vodidlem“ (hůlkou), na kterém je posazená hlavička. Pokud má ruce a nohy jsou připevněny k hůlce a nejsou ničím ovládný, pohybují se samovolně při pohybu celé loutky. Loutka se pohybuje natáčením, nakláněním, natřásáním a kýváním. Může mít jednoduchý kostým (podobně jako maňásek) nebo jen límeček s rolničkami. Tato loutka se hodí pro krátké výstupy nebo doprovodné akce k říkadlům, písničkám, tanečkům. Stejnou roli může mít i loutka vařečková.

Obr. 17 – Marota
Nákres J. Zacharová

Totemová loutka

K hůlkovým loutkám patří i loutky totemové, nošené. Jsou to loutky nepohyblivé nebo s jedním pohybem, zpravidla hrají obřadné, důstojné a klidné charaktery. V mateřské škole

můžeme využít například malé totemové loutky tzv. „klapáčky“ k rytmickým a hudebním činnostem nebo velké při lidových tradicích, např. vynášení Morany.

2.3.3 LOUTKY VEDENÉ ZE ZADU

Manekýn

Technologie manekýna má různé varianty ovládání, od nejjednoduššího ovládání panenky nebo jakéhokoliv předmětu drženého „jen tak“ až po složité vnitřní mechanismy. Loutku lze ovládat ze zadu tyčkami, hlavovým kolíkem i otvorem v zádech nebo v hlavě loutky. Ruce se ovládají čempurity nebo rukama vodiče.

Partnerskou loutkou může být i panenka, se kterou si hraje dítě, v rukách učitelky se pak panenka (loutka) může stát postavou a hra s ní má výpravový charakter.

Stínová loutka

Stínová loutka bývá nepohyblivá nebo pohybuje končetinami. Silueta plošné loutky je výrazně vyřezána z profilu nebo z anfasu. Loutky jsou vyráběny z různých materiálů, od neprůhledného s prořezanými detaily obličeje, šatů aj. až po průsvitné nebo vybarvené transparentními barvami. Loutka se ovládá pevnou vodící hůlkou a průsvitná táhla nebo silonové nitě pomáhají rozhybat pohyblivé části loutky.

2.3.4 ZVLÁŠTNÍ LOUTKY

Některé inscenace vyžadovaly určitá scénická řešení, při kterých velké loutky ovládalo i více loutkoherců. Z tohoto důvodu bylo potřeba přizpůsobit loutkářské technologie jinému způsobu vedení loutky.

Obří loutky

Obří loutky se objevují v různých karnevalových nebo rituálních průvodech. I k lidovým masopustním veselicím patřily groteskní a vtipné postavy s upraveným zevnějškem a přidanými loutkovými prvky, jako například kůň s vycpanou hlavou a dvěma „ukrytými vodiči“ pod plachtou, hadrová bába nesoucí člověka v nůši na zádech nebo jezdcí na koních.

Obr. 18 - Masopustní loutka

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Loutka tyčová

Nové prostory pro hru jako jsou například ulice a velká prostranství vedly k vytvoření obřích loutek. Tyto loutky jsou v poměru k vodičům dominantní, ovládají se pomocí tyčí, které se zasouvají do opasku (toulce) vodiče a nosí se jako prapor.

Loutka krosnová

Obrovské loutky se nosí na zádech jako krosna, hlava loutky je ovládána hlavou vodiče.

Loutka přilbová

Na přilbě, kterou má loutkoherec na hlavě je přidělena hlava loutky, ruce loutky mohou být ruce vodiče nebo jsou ovládány čempurity.

Obr. 19 - Loutka přilbová

TOMÁNEK, Alois. Podoby loutky. Praha: Akademie múzických umění, 2001.

Vodní divadlo

Za zmínku také stojí loutky se speciální technologií vodění na dálku, které mají svůj původ ve Vietnamu. Divadlo se hraje ve vodní nádrži, loutky na dlouhých tyčích jsou rozpořehované odporem vody nebo jsou ovládané táhly, která jsou skrytá pod hladinou.

Loutka triková

Velice působivá je technika „černého divadla“. Loutkoherci jsou oblečeni v černém s kuklami na hlavách a černými rukavicemi. Osvícené jsou pouze loutky, takže vodiči se na tmavém pozadí stávají „neviditelní“. Ovládají loutky závěsné, spodové, manekýny i jiné předměty přímo svými rukama před diváky. Toto bezprostřední ovládnání loutek je velmi působivé.

Nefigurální loutka

Hrát mohou také předměty zástupné, například dekorace, předměty běžného života jako je deštník, klobouk, šála apod. Tyto předměty se ve spojení s vlastnostmi loutky stávají jednající postavou.

2.3.5 LOUTKA PLOŠNÁ

Plošná loutka může být výtvarně navržena z jedné nebo obou stran. Může být ztvárněna z anfasu (zepředu, zezadu), z profilu nebo ze tří čtvrtin pohledu. Podle technického řešení dělíme plošné loutky na loutky monolitické, vyrobené z jednoho kusu. Ty jsou nepohyblivé, jejich vedení je jednoduché. Plošné loutky mohou být také loutky členěné, které pohybují rukama, nohama, očima, bradou apod. U stínových loutek je kladen důraz na výraznou siluetu, plošné loutky však nabízejí různé možnosti tvarového i výtvarného vyjádření. Díky své jednoduchosti mohou mít plošné loutky i více dublérů. Výraz tváře může být na každé straně jiný, mohou být různé velikosti, např. menší jako v dálce apod. Tvarové možnosti nabízí řešení od jednoduchých přes ornamentální, stylizované až po karikaturní provedení. Vždy je však důležité určité výtvarné zjednodušení, jednoduchá kresba, malba bez snahy napodobit plastičnost.

3 LOUTKA V ŽIVOTĚ MALÉHO DÍTĚTE

V životě dítěte hraje významnou roli magično, které podporuje dětskou představivost, touhu po objevování příběhů, zápletek a vstupování do rolí. Na této cestě za poznáním může být dítěti průvodcem loutka, která mu pomůže vstoupit do světa nevidaných možností, kouzel, fantazie, do světa plného emocí a prožitků. Loutky jsou svou jedinečností dětskému světu velice blízké. Děti bývají loutkami fascinovány, ocitají se s nimi v říši pohádek, písní, obrazů a příběhů nebo v „zemích Nakdyby a Najako“, ve kterých mohou společně zažívat tajemné, dobrodružné, humorné i napínavé situace.

3.1 DÍTĚ A LOUTKA

Děti přítomnost loutky bezprostředně přijímají a s upřímným zaujetím je pozorují. Vnímají loutky celou svou bytostí i smysly. Poslouchají mluvené slovo, melodii, hudbu, zvuky, dívají se na specifické pohyby loutek, na tvary, barvy i efekty při loutkových představeních. Pocitově vnímají krásu prostředí jednotlivých výprav a sledují rozvíjení dramatického děje, toto všechno probouzí u dětí fantazii a bohatou obrazotvornost.

V. Leština (1995)

„Divadlo upoutává více než kterýkoli jiný druh umění. Jeho velká přednost je v tom, že divák vnímá současně více smysly zároveň. Spojené vjemy sluchově a zrakově působí intenzivněji, vyvolávají silnější emocionální vzrušení, které pomáhá uchovat a vybavovat si zážitek z představení poměrně dlouhou dobu.“ (Rödl, 1965, s 11)

Děti se však také loutek rády dotýkají a poznávají materiály, ze kterých jsou vyrobené. Manipulují s nimi, hrají si s nimi, objevují možnosti svého hlasu, slov, pohybu, ovládání a oživení. A právě v rozpohybování a oživení materiálu, předmětu, hračky, postavičky, spočívá ono kouzlo a půvab loutky. V přímém kontaktu, vlastní rukou, svým hlasem, může dítě ovládat „vlastní model“ a realizovat tak svoje představy nebo sdělovat své myšlenky a vyjadřovat emoce.

„Ve hře dítě uplatňuje svoji energii i jí načerpává. Uvolnění a odpočinek od různých zátěží běžného dne mu napomáhají navodit hračky a předměty, kde dítě uplatní svou vůli a dominanci. Hračky mu neodporují a situace, které vytváří, vyjadřují jeho potřeby a vyvíjejí se podle jeho představ.“ (Kořátková, 2005, s 30)

3.2 LOUTKA A DÍTĚ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Pokud se podíváme na předškolní dítě z pohledu vývoje člověka, je tento věk jedním z nejzajímavějších období, ve kterém dítě prochází významnými změnami v psychické i biologické oblasti. Je to doba velkého zájmu o vše co ho obklopuje, doba aktivity, doba napodobování, zvědavosti, touhy po uznání a hravosti. V. Leština (1995)

Dítě vše prozkoumává, objevuje a také rádo ztvárňuje ve svých hrách, které obměňuje podle toho, co právě prožívá nebo také reaguje na různé situace a podněty. Pokud si dítě zvolí ke své hře loutku, může se jejím prostřednictvím vžívat do různých rolí, zkoušet odlišná chování postav a poznávat jejich charaktery. Většina dětí v tomto věku již rozlišuje, co je dobré a co je zlé. Děti však mnohdy neuvažují o pravidlech, a tak na své okolí neberou ohled a nezamýšlí se nad důsledky svého jednání. Pomocí loutkové postavy se může dítě pokoušet o rozličné strategie a při hře s kamarádem sledovat reakce jeho postavy. Při takové hře se může dítě učit řešit konflikty, jednat s druhými a také za své jednání nést odpovědnost.

„Poskytnutá zpětná vazba umožňuje korigovat vlastní konání, umožní dítěti zamýšlet se nad důsledky pro sebe i pro druhé.“ (Kolláriková, Pupala, 2010, s 102)

3.3 PROPOJENÍ DĚTSKÉHO SVĚTA SE SVĚTEM LOUTKY

Loutka jako zprostředkovatel nebo aktér v rukách dítěte mluví jakoby sama za sebe. Její role se ve hře nebo vyprávění různě mění a to poskytuje dětem pohled, ve kterém se mohou poznávat, ale také projevovat, aniž by se cítily ohrožené nebo zahanbené. Loutka v příběhu nebo dítě s loutkou řeší různé situace, které se mohou zrcadlit do reálného života i do her s vrstevníky. V bezpečí světa loutek dítě ztrácí zábrany, zapojuje se do hry a bez ostychu projevuje své emoce, např. má rádo svého hrdinu, fandí mu, bojí se o něj atd. Dítě rádo a s nadšením vstupuje do světa loutek, v němž aktivně zasahuje do děje příběhu. Odvážně se pustí do záchrany ptáčka, pomáhá ochránit ovečku před vlkem, brání princeznu před drakem, ošetřuje zraněného pejska, zvadlou květinu nebo hledá kamaráda. Vlastním prožíváním tak poznává hodnotu přátelství, učí se být ohleduplný, pomáhat, dělit se, myslet na druhé. Prožité situace ze hry s loutkou mohou napomáhat k vybavování si situací, které děti samy prožily, o kterých mohou přemýšlet, mohou je zkoušet, napodobovat, a pomocí loutek vytvářet i vlastní příběhy.

„Dítě se samo posouvá prostřednictvím svého vnitřního popudu i okolních situací, na které chce reagovat.“ (Kořátková, 2014, s 193)

3.4 LOUTKA JAKO PARTNER I POMOCNÍK DÍTĚTE

Pro dítě je mnohdy snazší komunikovat či navázat určitý citový vztah s postavou loutky nežli s „velkým člověkem“. Loutka se stává přítelem, který je dítěti blízký svým světem a imaginací. Může být kamarádem, který stimuluje dětskou představivost, podporuje spolupráci a také zábavným a jednoduchým způsobem pomáhá s učením. Loutka je také výjimečná i tím, že s ní lze komunikovat i beze slov. To může motivovat a podporovat děti v překonávání problémů v komunikaci a interakci s ostatními. Loutky mohou také pomáhat emociálně při setkávání s citlivými tématy, v různých oblastech terapie nebo dětem, které potřebují speciální přístup, například loutky s dlaněmi vodiče mohou „znakovat“.

3.5 LOUTKA A SVĚT TECHNIKY

S loutkou se děti mohou setkávat také zprostředkovaně prostřednictvím filmu, televizních pohádek a večerníčků, které dnes však mnohdy překrývají obsahově i výtvarně méně kvalitní příběhy vytvořené počítačovou animací. Z tohoto pohledu by se mohla nabízet otázka, zda má loutka ve světě techniky a počítačových her své místo, zda není zastíněna hračkami, které se samy po stisknutí tlačítka pohybují, nebo hračkami na dálkové ovládání. Zkušenosti z MŠ mi potvrzují, že postačí sledovat děti při hře a zjistíme, že opak je pravdou. Děti mají k loutkám, se kterými mohou samy manipulovat, pozitivní vztah a při hře je často využívají. Loutky s oblibou vyhledávají, a pokud není loutka zrovna k dispozici, nahradí jí jiný předmět, panenka, plyšák nebo šátek či větvička. Význam loutky spočívá v přímém kontaktu s loutkou a aktivní tvůrčí hrou. Důležité je proto nabízet dětem vhodné podněty, vytvářet jim podmínky pro hru s loutkami, pomáhat jim při seberealizaci, podněcovat jejich aktivitu, podporovat fantazii a také vzbuzovat v zájem o umění.

„Při seznamování dětí s uměním volíme díla dětem srozumitelná, obsahem i formou přiměřená jejich chápání. To platí také o divadelním představení. Divadlo v sobě zahrnuje několik druhů umění, je tedy nutné vést je k pozornému vnímání všech složek.“ (Rödl, 1965, s 18)

4 DÍTĚ A PRÁCE S LOUTKOU A JEJÍ VYUŽITÍ PŘI PRÁCI S DĚTMI V MŠ

4.1 PRÁCE S LOUTKOU

Předškolní děti se s loutkou setkávají prostřednictvím loutkových představení, které děti navštěvují přímo v divadlech nebo v mateřských školách, kam se svými pohádkami a pořady přijíždějí profesionální i amatérští loutkoherci. Loutky a loutková divadélka bývají také součástí vybavení tříd, kde jsou využívány dětmi ke hře, a také učitelkami k motivaci, učení i pro pobavení a zábavu dětí. Loutka může v MŠ zpestřit a obohatit činnosti, dát další rozměr hrám, zábavě i edukaci. Na pestrost vzdělávací nabídky s využitím metod práce s loutkou, má velký vliv technické zázemí, dostatečný výběr loutek, pomůcek i materiálů, tvůrčí klima a také nadšení učitelky.

4.1.1 PRÁCE S LOUTKOU V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Zařadíme-li práci s loutkou do třídního vzdělávacího programu, dotkneme se současně několika oblastí výchovy, např. estetické, polytechnické i osobnostní. Práci s loutkou tak můžeme využít v integrovaných blocích při různých činnostech, například jako motivační prvek, kdy loutka zahradníka bude provázet děti tématem o květinách, v námětové hře „na statku“ využijí děti dřevěné postavičky a zvířátka z farmy nebo v hrané scéně, která ukazuje nelehký život zvířátek v lese. Vhodná je také práce s loutkou při činnostech s textem, kde plošné, terčové nebo stínové loutky ilustrují říkanku i krátkou pohádku a vařečkové loutky zase mohou rytmicky doprovodit písničku. Při rozvoji motorických dovedností lze pracovat s loutkou, zástupným předmětem i hračkou, např. při pohybových hrách, kde ve hře na honěnou může princeznu honit „skutečný“ drak, pro rozcvičku jsou vhodné improvizované loutky z šátků nebo z papírových ruliček. Ve výtvarných i tvořivých činnostech si děti různé loutky mohou samy vyrobit.

„Tvořivé úkoly z kteréhokoli uměleckého oboru dokáží rozvíjet dětskou fantazii nejen v něm samém, ale dokáží také zpětně kladně ovlivňovat tvořivou činnost dětí i v oborech ostatních.“ (Budínská, 2012, s 15)

Loutky lze také využít pro samostatný projekt, ve kterém se práce s loutkou promítne do všech vzdělávacích oblastí, např. v tematickém celku U rybníka, Doma u zvířátek, Za pohádkou kolem světa, Pod kouzelným stromem aj.

4.1.2 VZDĚLÁVACÍ CÍLE PŘI PRÁCI S LOUTKOU

Práce s loutkou by v MŠ neměla být nahodilá. Ve všech činnostech i improvizovaných má směřovat k cílům, které vycházejí z potřeb dětí a prostředí MŠ. Aby byly dodrženy výchovné a vzdělávací aspekty předškolního vzdělávání, musí být tyto cíle v souladu s kurikulárním dokumentem **Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání** (dále jen RVP PV).

„RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to nejprve na úrovni obecné a následně pak v úrovni oblastní.“ (RVP PV, 2006 s. 9)

Vzdělávací cíle charakterizované jako obecné záměry vzdělávání jsou v RVP PV vyjádřeny pomocí **rámcových cílů**, které vyjadřují základní orientaci předškolního vzdělávání:

Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání

Osvojení hodnot

Získání osobních postojů

Rámcové cíle se promítají do vzdělávacích oblastí, ve kterých mají podobu **dílčích cílů**. Ty vyjadřují, co se má u dětí v předškolním vzdělávání sledovat a podporovat.

Obsah vzdělávání je v RVP PV uspořádán do pěti **vzdělávacích oblastí**, tj. biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a enviromentální, které se navzájem ovlivňují a prolínají. Jejich názvy jsou odvozeny ze základních vztahů, do kterých dítě vstupuje, ve kterých se rozvíjí, žije, učí se i vzdělává. RVP PV (2006)

Dítě a jeho tělo

Dítě a jeho psychika

Dítě a ten druhý

Dítě a společnost

Dítě a svět

Každá vzdělávací oblast obsahuje **vzdělávací nabídku**, která je vyjádřena v podobě praktických i intelektových činností nebo příležitostí.

„Pedagog by měl ve své praxi tuto nabídku respektovat a tvůrčím způsobem ji konkretizovat tak, aby nabízené činnosti byly mnohostranné a maximálně pestré a svou úrovní odpovídaly konkrétním možnostem a potřebám dětí.“ (RVP PV, 2004, s 15)

Vzdělávací nabídka je v RVP PV navržena tak, že dává pedagogovi prostor pro využití různých metod a uplatnění vlastní kreativity. Do vzdělávací nabídky tak lze zařadit i metodu práce s loutkou, která může některé činnosti v MŠ rozvinout a zpestřit.

Způsob práce s loutkou je dán druhem loutek i druhem činností a aktivit, které pedagog nabízí nebo které si dítě volí. S loutkou může pracovat učitelka, dítě, skupina apod. Záleží, jestli jde například o krátkou scénku, rozhovor, divadelní představení, o spontánní nebo tvořivou hru. Do práce s loutkou patří také práce s hlasem, texty, s hudebními i dramatickými prvky, kognitivní, pohybové, výtvarné i pracovní činnosti. Z pohledu dílčích vzdělávacích cílů tedy můžeme při zařazení metody práce s loutkou u dětí podpořit:

Dítě a jeho tělo

zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky, koordinaci ruky a oka, rozvoj a užívání všech smyslů, osvojení si věku přiměřených praktických dovedností

Dítě a jeho psychika

jazyk, řeč – vnímání, naslouchání, výslovnost, mluvní projev, vyjadřování, komunikativní dovednosti, formy sdělování (hudební, výtvarné, pohybové, dramatické)

poznávací schopnosti – rozvoj paměti, pozornosti, rozvoj představivosti, fantazie, tvořivosti, tvořivé myšlení, řešení problémů, zájem o učení

sebepojetí – poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů, získávání sebevědomí, osobní spokojenost, rozvoj poznatků, rozvoj mravního a estetického vnímání, cítění a prožívání

Dítě a ten druhý – posilování prosociálního chování, sociální citlivost, přizpůsobivost, rozvoj kooperativních schopností

Dítě a společnost – rozvoj schopností spolupracovat, spolupodílet se, vytváření povědomí o mezilidských morálních hodnotách, seznamování se světem lidí, kultury a umění, povědomí o existenci jiných kultur a národností, rozvoj společenského i estetického vkusu

Dítě a svět – vytváření pozitivního vztahu k prostředí, ve kterém žije, poznávání jiných kultur, chápání působení lidské činnosti na prostředí (negativní, pozitivní), rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách. RVP PV (2006)

4.1.3 CHARAKTERISTIKA HRY DÍTĚTE S LOUTKOU

„Hry s loutkami u dětí různých věkových skupin jsou kvalitativně rozdílné. Nesou charakteristické znaky vývojových etap dětské tvořivé hry a tvořivé činnosti.“

(Rödl, 1965, s 25)

Nejmladší děti ve věku 3 – 4 roky dávají při hře „na divadlo“ přednost jednoduchým loutkám, (vařečkové loutky, loutky hůlkové, maňasci na prst) nebo je nahrazují hračkami (panenkou, zvířátky, plyšovými hračkami) a různými předměty (dřevěnými kostkami, krabičkami, klubičky, čepicí s bambulí apod.), které mění svou funkci podle potřeby hry. Hra s loutkou je velice jednoduchá, výrazově jde o „pouhé“ pohybování s loutkou nebo předmětem, taktéž slovní doprovod bývá minimální. Dítě si hraje pro sebe, je zaujato vlastním pohybem loutky. Tato hra dítě uspokojuje, proto ve své hře nepostrádá diváky.

Obr. 20 – Hra s loutkou
- hra čtyřletého dítěte

Obr. 21 – Hra s loutkou
- improvizovaná hra

S přibývajícím věkem dítěte se hra postupně vyvíjí, dítě se snaží svou hru přiblížit „opravdovému“ divadlu. Staví si improvizovaná jeviště z krabic, stavebnic nebo židlí, používá ve hře různé hračky jako rekvizity, např. dětské nádobí. Hra s loutkou je určena

divákům, má děj, který je ovlivňován vnějšími vlivy i loutkami, a nahodile se rozvíjí. Hru již doprovází experimentování s hlasem a slovní projev, který však ještě dělá dětem potíže. Ke hře dítě využívá různé druhy loutek – maňásky, plošné, terčové loutky i jednoduché marionety (pimprlata) a javajky (dřevěné stolní loutky na stojánku). Dítě hraje improvizované „divadlo“ samo i ve skupině.

Šestileté dítě předem přemýšlí a určuje, o čem chce hrát. Loutky, kulisy i rekvizity si vybírá i vyrábí podle svého záměru, ke kterému směřuje. Ve své hře pracuje s fantazií, vychází z vlastních zkušeností, řeší různé situace, na které reaguje. Využívá logické myšlení při skupinových hrách, ve kterých se děti střídají. Hra je v tomto věku uvědomělá a tvořivá. O. Rödl (1965)

Obr. 22 – Hra s loutkou
- hra pro diváky

Obr. 23 - Hra s loutkou
- hra šestiletého dítěte

Děti by měly mít při svých hrách možnost výběru z různých typů loutek, jako jsou maňásci, plošné loutky, hůlkové, aranžované apod., i z různých charakterů loutek, např. pohádkové, zvířátka aj.

Loutka by měla být jednoduchá, pohodlná a vhodná pro manipulaci, emočně nelimitující. Nevhodné jsou např. napevno přidělané prvky, výrazný úsměv a podobně. Mimo loutky by měly mít děti k dispozici i různé materiály, ze kterých si mohou podle potřeby vytvářet improvizované loutky (textilie, provázky, rukavice, ponožky, mopy, polystyrenové koule, krabičky, balónky apod.). Děti by měly mít při hře i práci s loutkou dostatek volnosti k vyjadřování a prostoru k projevům dětské fantazie a myšlení.

Pro efektivní práci s loutkou je mimo jiné důležité, aby učitelka byla nápaditá, pohotová, kreativní a měla by mít dobré vyjadřovací a organizační schopnosti. Z pohledu učitelky se může zdát, že činnosti s loutkou mohou být někdy technicky i organizačně náročnější. Není však třeba začínat nebo hrát divadelní představení s velkými výpravami. Práci s loutkou můžeme postupně rozvíjet a začínat například smyslovými hrami, poznáváním předmětů, hrou s hračkami, pohybovými hrami, výtvarnými činnostmi i krátkými vstupy. Na loutky je někdy potřeba pohlížet očima dětí, nebát se vejít do světa imaginace a tvořivě využít všech možností, které práce s loutkou nabízí.

4.2 VYUŽITÍ LOUTKY PŘI PRÁCI S DĚTMI

Loutka v dítěti umocňuje prožitek a to napomáhá v učení a chápání věcí i jevů, se kterými se setkává. Přítomnost loutky usnadňuje dítěti aktivní zapojení do různých her i činností. Loutkou lze dítěti zprostředkovávat informace nebo předávat instrukce a dítě je bezprostředně přijímá, aniž by si uvědomovalo, že se učí.

„Ovlivnění hry učitelkou znamená především tvorbu podmínek pro hru jako smysluplnou formu životní praxe, která vychází z potřeb dítěte. Ze stejného principu vychází také situační učení, které představuje výběr a upořádání situací bohatých na výchovné podněty tak, aby vzbudily opravdový zájem dítěte a přirozeně vedly k využívání jeho vlastních schopností.“ (Kolláriková, Pupala, 2010, s 135)

4.2.1 ÚLOHA LOUTKY V MŠ

Při setkání s pojmem loutky se mnohdy vybavuje představa divadelního prvku, který plní převážně funkci hereckou. V prostředí MŠ však může mít loutka rozmanitou podobu i pestré využití.

Funkce loutky je v prostředí mateřské školy zejména **motivační** – loutka upoutává pozornost, podporuje vnímání, soustředění, aktivitu, vzbuzuje zájem a také podněcuje k napodobování.

Dále má loutka také úlohu **rituální**. Zejména v období adaptace, kdy se dítě sžívá s novým prostředím a vyrovnává s odloučením. Magickou sílu má třídní maskot, u něj mohou děti nacházet klidné zázemí, schovávat i tulit, sdělovat mu své pocity a pod jeho ochranou pozorovat dění kolem sebe.

„Vedle potřeby aktivity, iniciativy je stejně silná potřeba stability, jistoty, zázemí, bezpečí. Dítě předškolního věku tedy potřebuje více než kdy jindy stabilní zázemí, které mu dává energii a chuť do zkoumání, zvědavosti, do samotného odpoutávání od této jistoty a zázemí.“ (Mertin, Gillernová, 2010, s 17)

Rituální úlohu má loutka také například při ranním setkávání, před odpoledním odpočinkem nebo také při aktivitách spojených s tradicemi. Jde například u masopustní veselí, kde jsou využívány loutky kostýmové, obří i hudební (vozembouch) nebo loutky hůlkové při vynášení Morany a pálení čarodějnic.

Komunikativní funkci plní loutka v roli prostředníka a partnera při navazování kontaktu s dítětem i při překonávání ostychu. Děti reagují na loutku spontánně, v její přítomnosti většinou překonávají nejistotu i nesmělost. Loutka také zpestřuje předávání poznatků, v boji dobra se zlem se stává vzorem i zdrojem poučení. V neposlední řadě působí pozitivně na rozvoj řeči a stimuluje aktivní komunikaci.

„Řečové a komunikativní dovednosti hrají významnou roli pro získávání dalších poznatků a obohacují interaktivní výměny s dalšími dospělými i s dětmi v širším věkovém záběru.“ (Průcha, Kořátková, 2013, s 98).

Při hrách s loutkou i v divadelních představeních plní loutka funkci **poznávací i zábavnou**, má pozitivní vliv na emoce, radostné prožívání, poznávání sebe i druhých.

„Hra je živnou půdou pro rozvíjení dítěte. Umožňuje mu aktivně se vyrovnávat s podněty z okolí, užívat je, proměňovat je tak, aby je mohlo pochopit a přijmout, vracet se k nim, aby si již prozkoumaného mohlo dostatek užít a z toho všeho se radovat a těšit.“ (Kořátková, 2014, s 193)

Pro práci s dětmi v MŠ je důležitá také **didaktická** funkce loutky. Její využití obohatí metody práce i vzdělávací nabídku.

„Vyučovací metodou rozumíme cílevědomý, koordinovaný a záměrný postup, kterým se podle principů pedagogiky a didaktiky realizuje edukační proces orientovaný na dosažení vytyčených cílů.“ (Honzíková, 2005, s 5)

4.2.2 LOUTKA PŘI PRÁCI S DĚTMI

Při práci s dětmi lze využít loutky v jednotlivých činnostech a pro zpestření aktivity, kterou dětem nabízíme. Například to mohou být hry a činnosti na rozvoj jemné motoriky, při nácviku úchopu, posilování drobného svalstva prstů, rozvoji zrakového vnímání nebo při pohybových hrách a hrách s pravidly. Hudební loutky jsou vhodné například jako doprovodné nástroje nebo při rytmických cvičeních, také při hrách se slovy, v logopedických chvilkách a dechových cvičení. Loutky je také možné využít v rozhovoru, ve hře v roli, při vytváření pravidel, při práci a textem nebo při výtvarném tvoření. Na metodě práce s loutkou můžeme také postavit tematický celek, ve kterém budou loutky využívány během trvání celého bloku. Pro zachování celistvosti a integrovanosti bloku je dobré vycházet z příběhu. Tvořivost podpoříme prolínáním a vzájemným ovlivňováním jednotlivý výchov (estetické, pohybové atd.) a atraktivnost zajistíme pestrým výběrem loutek, například loutky různých velikostí, rozmanitých druhů materiálů, dále loutky kupované nebo vyrobené dětmi, loutky tradiční, netradiční, improvizované, zástupné předměty apod. Nesmíme také opomenout na využívání loutek dětmi při neřízených činnostech a volné hře. Důležitá je i snadná dostupnost loutek dětem.

4.3 NÁMĚTY NA ČINNOSTI S LOUTKOU

Dračí pohádka – motivací k činnostem může být pohádka, písnička nebo příběh o drakovi. Hlavní roli zde hraje loutka draka. Jednou z činností mohou být krátké výstupy, ve kterých se setkávají různé postavy s drakem, řeší a rozvíjí různé situace, např. jaké by mohlo být setkání princezny s drakem., co by udělal princ kdyby., o čem mluvil drak s čarodějnici., co se stalo když...atd. Důležité je střídání dětí v rolích a aktivní zapojení dětí, kdy samy vymýšlí situace i rozhovory. Při této činnosti je možné pracovat s dramatickými metodami, jako jsou hra v roli, dialog a improvizace. Další aktivitou by mohla být kooperativní hra ve dvojici, tzv. dabing, kdy jedno dítě oživuje draka a druhé draka dabuje. Ve hře na dračí pantomimu zadávají děti úkol drakovi a naopak, děti pak hádají, co drak převádí (létající drak, tančící drak, hladový drak, spící aj.) Při hře na honěnou stojí děti v prostoru a dělají stromy, princeznu honí loutka draka nebo princ honí draka.

Obr. 24 – Činnosti s loutkou – loutka draka z textilu

Přelétavá pohádka – děti si v tématu O pohádce budou nejdříve povídat o tom, kde se mohou s pohádkou setkat (v knize, televizi, ve vyprávění, v divadle...). Činnost spočívá v řešení úkolu, kdy děti hledají v knihách takovou pohádku, která by „přelétla“ z knihy do loutkového divadla. Aktivitou je práce s knihou, vyhledávání ilustrací, pojmenování pohádky (známý název nebo vymyšlený), příprava divadla, výběr postav loutek a realizace loutkového představení pro kamarády. Děti spolupracují, vymýšlí strategii, realizují. Na závěr porovnávají rozdíl mezi plochou a prostorem, tzn. mezi ilustracemi pohádky v knihách a divadelním představením. Další variantou je kresba vlastní pohádky, výroba plošných loutek a ilustrace vlastního textu s vyrobenými loutkami.

Obr. 25 – Činnosti s loutkou
– pohádka O čápkovi a lišce

Obr. 26 – Činnosti s loutkou
– pohádka O červené karkulce

Pohádka O třech prasátkách je motivací k činnostem, ve kterých děti pracují s předmatematickými představami, tj. s čísly, množstvím, porovnáváním, časoprostorovými vztahy. Při těchto aktivitách děti řeší například následující úkoly – porovnávání množství všech loutek prasátek a vlků, které jsou ve třídě (více, méně), dále – určení správného počtu prasátek, který vystupuje v pohádce. Další činností je improvizovaná scénka, ve které vystupují malý a velký vlk, dále porovnávání velikosti prasátek a předvedení způsobu zvířecí řeči, např. jak by mohlo mluvit zvířecí řečí velké, malé, tlusté, hubené, veselé, smutné, vystrašené prasátko. V krátkých výstupech děti předvádějí, co bylo před tím, než prasátka odešla z domova, co se stalo po odchodu vlka., apod.

Obr. 27 – Činnosti s loutkou
– porovnávání množství

Obr. 28 – Činnosti s loutkou
- porovnávání velikosti

Oživení panenek – činností jsou hry v roli a situacích – např. při seznamování, vytváření pravidel ve třídě, osvojování zdvořilostních návyků, vystupování v různých rolích – maminka, tatínek, učitelka, prodavačka, cizí člověk. Další variantou her s oživenými panáčky i zvířaty jsou tematické hry s komentářem, o životě na statku, na dvoře, v lese apod., Děti se aktivně podílejí na sestavení scénérie a následně převádějí různé činnosti, chování lidí i zvířat, vše slovně popisují (selka krmí slepice, sedlák vede koně, kočička se schovala za strom, pes honí slepice, spí v boudě) nebo atmosféru podbarvují různými zvuky (mlaskáním, funěním, pískáním, pobrukováním) i hlasy zvířat.

Obr. 29 – Činnosti s loutkou
- hadrové panenky

Obr. 30 – Činnosti s loutkou
- dřevěné panenky

Obr. 31 – Činnosti s loutkou
- život na statku

Obr. 32 – Činnosti s loutkou
- hra s komentářem

Hru s loutkou a textem může umocnit i nevšední atmosféra půdního prostředí. Výhodou je v tomto případě umístění MŠ ve staré zástavbě. Záhadná zákoutí půdy se mohou proměnit v kouzelnou komnatu plnou kostýmů, rekvizit, starých věcí, plyšových hraček, maňásků a knih. V tomto prostředí lze vhodně uplatnit metodu prožitkového učení, ve kterém se děti setkávají prostřednictvím loutky s vyprávěním a literárními texty. Motivace – ve starém kufří žijí půdní strašidylka, která vypráví tajemné příběhy, a také skřítek Půďák, který čte dětem při mihotavém světle staré lampy pohádky ze starých knih.

Obr. 33 – Činnosti s loutkou – strašidýlka

Obr. 34 – Činnosti s loutkou – tajuplná půda

Jednoduché loutky strašidýlek si mohou děti vyrobit z čtverce bílého plátna a vložené kuličky zmuchlaného papíru, upevněné omotanou přízí. S loutkami se mohou děti pohybovat v prostoru, tančit na reprodukovanou hudbu nebo melodický doprovod klavíru. Vyjadřovat pohybem loutky představy, které loutka vyvolává, podpora obrazotvornosti a fantazie se slovní dopomocí učitelky – teď se strašidýlko proměnilo na holoubka, sněhovou vločku, kapesníček, který odnáší vítr, na vodní květinu apod. Strašidýlko také může s dětmi cvičit – kroužit nad hlavou, před tělem, vedle těla, podlétávat skrčené nohy, přelétávat z jedné ruky do druhé, děti mohou vyhazovat strašidla do vzduchu, chytat nebo si přehazovat loutku s kamarádem.

Obr. 35 – Činnosti s loutkou – strašidýlka z kufru

Obratnost a manipulační dovednosti pomohou rozvíjet loutky při aktivitách v tématu o ptácích. Motivace pro lezení po žebřinách – ptáci „šplhavci“ pomáhají při záchraně lesa, šplhají po stromech a z kůry vytahují larvy škůdců. Improvizovaná loutka ptáčka je

nasazená na jako náramek na zápěstí. Loutku si děti vyrobí z nafouknutého balónku, který polepí pomocí izolepy detaily a proužky z barevného papíru, úchyt na ruku je z textilní gumičky do vlasů. Do stromové kůry (kartonu) jsou vystřižené otvory, kterými jsou provlečené proužky látky (larvy), děti lezou na žebříny a vytahují larvy, které hází na zem. Jiný druh ptáčka, který se živí bobulemi a semeny, vybírá a třídí dobroty, které přemísťuje z krmítka do mistichek. Loutka kosa je vyrobena z punčochy a obarveného kolíčku.

Obr. 36 – Činnosti s loutkou
- záchrana stromu

Obr. 37 – Činnosti s loutkou
- třídění

Obr. 38 – Činnosti s loutkou
- loutka kosa

Příběh o ztraceném koťátku, které se potkalo s myškou, může motivovat například pohybovou hru Na kočku a myš. Kotě hraje dítě s čepičkou na hlavě, myš je ponožková loutka navlečená na noze. Myška ovládaná nohou může také ukázat kotěti, že umí chodit po laně, překračovat překážky, skákat nebo tancovat. Navlečená na ruce může učit kotě myší a kočičí básničky a písničky.

Obr. 39 – Činnosti s loutkou
- kotě v rozhovoru s myškou

Obr. 40 – Činnosti s loutkou
- ponožková loutka

Jiná loutka myšky, vyrobená ze samolepicí fólie a magnetu, pobíhá po papírových cestičkách nebo v bludišti. Myšku rozpohybovává dítě druhým magnetem na spodní části papíru. Vodič si cvičí orientaci na ploše, koordinuje zrak s pohybem ruky a učí se trpělivosti.

Obr. 41 – Činnosti s loutkou
- miniaturní loutka myšky

Obr. 42 – Činnosti s loutkou
- orientace na ploše

V tématu o dopravě se mohou využít velké plošné loutky. Loutky, které se ocitají ve známých i neznámých dopravních situacích, jsou vyrobené z kartonu, polepené barevnou samolepicí fólií a dotvořené obrázky dětí. Při hře Na výletě si děti vyzkouší pohled na dění v dopravě z různých úhlů pohledu – jako chodec, řidič nebo dopravní policista. Přestože autobus plný dětí není plošná loutka, může při rozvinutí fantazie sehrát důležitou roli. Děti mohou namalovat návrhy svých dopravních značek a využít je ve hře.

Obr. 43 - Činnosti s loutkou – doprava

Obr. 44 – Činnosti s loutkou – plošné loutky

Obr. 45 – Činnosti s loutkou - autobus z kartonové krabice

Dřevěné konstrukční loutky využívají prvků stavebnice, lze je různě kombinovat a sestavovat, podle barev nebo tvarů, podle vlastní fantazie nebo také podle předkreslené předlohy. Současně se pak pracuje s plošným zobrazením i prostorovými představami. S vytvořenými loutkami lze hrát divadlo, během hry se mohou proměňovat a přetvářet. Podobným způsobem lze využít k sestavování loutek i jiné stavebnice, např. Lego. *„Stavebnice poskytuje možnosti výchovného působení na dítě. Pro svůj kognitivní rozvoj potřebuje hračky, které rozvíjejí psychické funkce: vnímání, představivost, myšlení.“*

(Honzíková, 2005, s 21)

Obr. 46 – Činnosti s loutkou
- stavebnicové loutky

Obr. 47 – Činnosti s loutkou
- Dlouhý, Široký, Bystrozraký

Náměty a nápady pro činnosti a aktivity s dětmi lze čerpat z knih od M. Smutné (1962), O. Rödla (1965), S. Kořátkové (2005), E. Svobodové, H. Švejdvové (2011), H. Budínské (2012), B.Way (1996), K. Finkové, E. Szobiové (2012).

4.4 PŘÍKLAD VÝUKOVÉHO PROJEKTU S LOUTKOU

„Integraci výchovných složek se nejlépe daří v aktivně prožitém příběhu nebo pohádce. Tehdy se zaručeně dostaví citový prožitek a zároveň dosáhneme potřebného poznání.“
(Držalová, 2000, s 6)

Tematický celek: **PŘÍBĚH OD LESNÍ TŮŇKY**

Časový rozsah: střednědobý

Charakteristika tématu

Téma je motivováno příběhem o žabí rodince. Dříve než se kouzlem přeneseme k lesní tůňce, budeme si povídat, připravovat a tvořit. U lesní tůňky se pak ocitneme v rolích žabí rodinky, kde bude maminka dětem vyprávět žabí pohádky, žabky a žabáčci se budou učit zpívat, mluvit, cvičit, hrát si a povídat. Cílem je společná tvořivá práce na přípravě žabího příběhu, aktivní zapojení do tvorby, práce s prvky dramatické výchovy, s loutkami a propojení aktivit s estetickými, kognitivními, poznávacími i pohybovými činnostmi.

Motivace

Za třemi kopci, zelenou loukou a dvěma močály je tmavý les, a uprostřed toho lesa malá tůňka. U té tůňky je husté rákosí a v něm žije žabí maminka se svými dětmi. Každý den se scházejí a zažívají spolu různá dobrodružství...

Dílčí cíle (podle RVP PV):

Dítě a jeho tělo - zdokonalování dovedností v oblasti hrubé, jemné i oro-motoriky

Dítě a jeho psychika - rozvoj schopnosti vytvářet citové vztahy, rozvíjet je a plně prožívat, rozvoj řečových schopností, jazykových i komunikativních dovedností, rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj sluchového i zrakového vnímání, podněcování hudebnosti a tvořivosti

Dítě a ten druhý - posilování prosociálního chování, rozvoj kooperativních dovedností

Dítě a společnost - rozvoj spolupráce, vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách

Dítě a svět - rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách, vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem

Seznámení s tématem – práce s příběhem, obrázky, knihou

Příběh si může učitelka vymyslet, děj se může vztahovat ke konkrétnímu místu, které děti

znají z vycházek do přírody, také lze vycházet z místních, regionálních legend či pověstí nebo se inspirovat dětskými pohádkami, literaturou pro děti, písničkou apod.

Rozhovory – rozvíjení tématu, které vychází ze základní struktury obsahu i vzdělávací nabídky, otázky a tvořivé odpovědi, práce s obrázky, knihou, seznamování se životem žab v přírodě, popř. pozorování

Přípravná část – příprava pomůcek, předmětů, výroba loutek, některé si děti vyrobí samy, jiné společně s učitelkou, některé připraví učitelka

***Motivace:** Jednoho dne se z lesa ozývalo hlasité žabí kuňkání a zanedlouho se v tůňce ukázali pulci. Po pár dnech jim narostly nožičky, později pacičky...*

Pulci v tůňce – děti hlasitě kuňkají a „zalézají“ pod plachtu (nebo padák), a tam si nasazují místo čepice na hlavu černé punčochy, když jsou všichni schovaní přestanou se ozývat. Pod vodní hladinou (padákem) jsou schoulená u sebe přitisknutá žabí vajíčka (děti), na signál (triangl, bubínek apod.) pulci vylézají a pobíhají v prostoru (reagují na rytmus i tempo bubínku - chůzí, během), po posledním úderu si lehají na záda a sundávají „ocásky“ (punčochy z hlavy)

Žabičky – nejdříve cvičí s nohama (třepetání, jízda na kole..), potom se přidávají ruce (třepetání, tleskání..), protahují se, vstávají a hopsají do kruhu k mamince + říkadlo Žáby

***Motivace:** ...a nakonec se z nich staly malé žabky a žabáčci – byli to sourozenci a jmenovali se...*

U maminky – v kruhu u žabí maminky (učitelka – s chňapkovou loutkou) si děti na ruce navlékají rukavicové loutky žabiček a kvákají. Pozdraví se s maminkou i ostatními a maminka je představí.

Jména – maminka žába ukazuje na jednotlivé žabky a říká jim jejich jmény – žabky opakují a přitom pohybují loutkou – „mluví“, např. Kvakvulinda, Kvakvadáša, Kvaminika, Kvatondak, Kvatrik, Kvakubakvak, Kvamuel, Kvavídek, Kvonzík, Kvakvajenda, Kvaštěpkvák Kvafilípek, Kvakanička..., hra se může dále rozvinout – děti vymýšlí a opakují další jména

Všechny další činnosti jsou stále motivované a propojované maminčiným příběhem, básničkou nebo pohádkou. Během celého tématu komunikuje učitelka s dětmi prostřednictvím loutky.

Maminka učí děti zpívat:

Žabí ladění – maminka hraje na jednotlivé hudební kameny, zvonkohru nebo předzpívává a žabky se ladí podle tónu, děti i loutky otvírají pusy současně. Podle délky tónu kvákají – kvááááá dlouze nebo kva krátce, podle výšky tónu zvedají loutku nad hlavu nebo dávají před „pupík“.

Žabí písničky – máma žába vykvákává melodie a děti poznávají písničku. Společně si některou z písniček zakvákají, zpívání mohou žabičky rytmicky doprovodit hudebními loutkami - kvakačkami (vařečkové loutky), žbluňkačkami (loutky z PET lahví naplněné vodou), ťukačkami (loutky z vlašských ořechů)

Počítání žabek – na nataženou šňůru rozvěsí maminka rukavicové žabky v různém počtu (i rytmu), včetně mezer mezi jednotlivými počty (např. 2 žabky – mezera – 3 ž – 2ž – 1ž – 4ž nebo pravidelný rytmus 2ž – 1ž – 2ž – 1ž apod.), žabky „čtou“ očima a vyťukávají počet (dodržují pauzy) na dřívka nebo ořechovými žabkami

Hladové žabky – aby se mohly žabky najíst, musí mít mrštný jazýček – děti cvičí s jazykem (vyplazují, olizují rty, zuby, pohybují do stran, nahoru, dolů, krouží, tlačí do tváří apod.)

Žabky trénují jazyk na lov – (dechové cvičení) – děti foukají do papírových frkaček (vyplazují žabí jazyk), které jsou připevněné na břicho rukavicové loutky

Žabky si hrají se slovy i básničkami:

Žabí rozhovory: děti ve dvojicích vedou „žabí rozhovor“ (zástupná řeč), loutky si povídají žabí řečí – mluví potichu, nahlas, s emotivním zabarvením, s výraznou výslovností a pohyby úst.

Ostatním žabičkám pak mohou předvést svůj rozhovor, převyprávět lidskou řečí, o čem si povídaly. Při předvádění rozhovoru ostatním žabkám mohou děti využít i jiné druhy loutek, např. maňásky v kontrastu velká žába s malou - prstový maňásek. Mohou tak hrou s hlasem zdůraznit velikost své žáby apod.

Žabí básnička (Žabka) – děti si nasadí na prsty jedné ruky žabí hlavičky (papírové prstýnky), střídavě prsty druhé ruky míchají na dlani kaši a ukazují na jednotlivé žabky, pak se ruce i prsty vystřídají

Další varianta – starší děti předvedou malým žabkám ilustraci básničky s plošnými loutkami

Žabí cvičení

„**Žabky lezou do bezu**“ + říkanka Žába – děti prolézají látkovým tunelem a obručemi s rukavičkovou loutkou na zádech

Jako malé rosničky - žabky se učí lézt po žebříku (žebřinách), děti mají na zápěstí improvizované loutky z nafukovacích balónků nebo klubíček

Žabí oběd - variace na honěnou – jsou dvě skupiny dětí (žáby a mouchy), žáby honí mouchy – foukají do frkaček a musí se „jazykem“ dotknout mouchy (role se střídají)

Po klouzačce do rybníka + říkanka Žabák – žabky se kloužou po vyvýšené lavičce rukavicovou loutkou položenou na hlavě

O ztracené žabce - motivace příhodou

Hmatová hra – hledání hmatem plyšové žabky mezi jinými zvířátky v kouzelném klobouku

Žabí cestičky

grafomotorika na velké ploše – vlhká žabka z mycí houby klouže po tabuli uprostřed klikaté cesty – vyznačené dvěma liniemi.

orientace na malé ploše – magnetová žabka prochází cestičkou, která je nakreslená na kartonové desce nebo tvrdém papíru A4 (klikatá cesta je buď ohraničená dvěma čarami, nebo je to jednoduchá linie)

Kde je žabka – jedna žabka pohybuje (skáče) s loutkou a přemísťuje ji v prostoru – ostatní určují, kde je (na stole, pod židlí, v tůňce, nad, za, před, vedle), žabky se střídají, 2. varianta - podle barev (žabka sedí na barvě – červené, teď skočila na zelenou atd.)

Pohádka pro žabky – loutkové divadlo (učitelka s dětmi) – *O květinovém skřítku*

Jednoduchá scéna tvořená židličkami a leporelovými kulisami z kartonu polepeného samolepicí barevnou folií. Učitelka hraje s loutkou víly (větší marioneta), 2 – 3 děti hrají s ostatními loutkami (prstové loutky motýlků a včeliček z žinylek, skřítek na drátku – horní vedení, žáby – rukavicové loutky), jedno dítě doprovází děj hrou na hudební kameny nebo metalofon. Žabky diváci pomáhají se zvukovými efekty – foukání větru, šustění motýlích křídel (tření dlaněmi o sebe), bzučení včel, kvákání žab. Jednoduchý děj, který vypráví studánková víla lze improvizovaně rozvíjet.

Z květinové zahrádky odnesl silný vítr malého květinového skřítku. Skřítek se držel velkého javorového listu, létal vzduchem jako na drakovi, a když vítr ustal, přistál skřítek uprostřed tůňky. Byl celý prokřehlý a mokrý, bál se, že se jeho listová lodička potopí. Na scéně se objeví dvě žáby, které si vyprávějí vtipné žabí příhody popř. si říkají básničky a kvákají – žabky diváci kvákání opakují (diváci jsou zapojováni do děje a aktivně spoluvytvářejí atmosféru). Když uvidí žáby skřítku v nesnázích, tak mu pomohou. Okolo poletují včelky a bzučí, motýlci šustí křídly. A než se na nebi objeví měsíc je skřítek zpět ve své zahrádce a žáby u tůňky. Příběh končí ukolébavkou, kterou si všichni společně za melodického doprovodu zazpívají nebo zakvákají.

Po pohádce, se žabky vrátí do kruhu k mamince, odloží loutkové rukavice doprostřed kruhu – tůňky, lehnou si na zem, hluboce oddechují a poslouchají les (relaxační hudbu se zvuky přírody). Když hudba skončí, kouzlo pomine a z žabiček jsou opět děti, které si o všem, co zažily, povídají.

Básničky, říkadla k tématu:

<p>ŽABKA Vařila žabka kaši, volala: Pojd'te braši, pěkně mi tu pomáhejte, na kaši si pochutnejte. Tomu dala do hrníčku, tomu dala na mističku, tomu dala plnou lžičku, tomu dala jen kapičku, snědli kaši za chvíličku. Maličkému nic nedala, jenom na něj zavolala: Ty jdi spát, ty jdi spát, když si nechtl pracovat.</p>	<p>ŽÁBA Žába leze do bezu, já tam za ní polezu. Kudy žába, tudy já, Budeme tam oba dva.</p> <p>ŽÁBY Žáby skáčou do vzduchu, líbí se jim na suchu. Žáby skáčou do rybníka, líbí se jim, jak to stříká</p>	<p>ŽABÁK Houpy, houpy, houpy, co si žabák koupí? Koupí on si za kačku velikánskou klouzačku. Po klouzačce do rybníčka veze klobouk pro vodníčka. Žbluňk!!!</p>
--	--	---

Obr. 48 – Příběh od lesní tůňky
- výroba loutky

Obr. 49 - Příběh od lesní tůňky
- spolupráce při výrobě loutky

Obr. 50 - Příběh od lesní tůňky
- ťukačka z ořechu

Obr. 51 - Příběh od lesní tůňky
- rosnička z balonku

Obr. 52 – Příběh od lesní tůňky – loutky dětí

Obr. 53 - Příběh od lesní tůňky - pulci

Obr. 54 - Příběh od lesní tůňky – žabí ladění

Obr. 55 - Příběh od lesní tůňky - frkačky

Obr. 56 - Příběh od lesní tůňky
- žabí zpívání

Obr. 57 - Příběh od lesní tůňky
- žabí rozhovor

Obr. 58 - Příběh od lesní tůňky

Obr. 59 - Příběh od lesní tůňky

Obr. 60 - Příběh od lesní tůňky

Podněty pro přípravu projektů lze čerpat z publikace A. Držalové (2000)

4.5 LOUTKY A DIVADÉLKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Loutky pro hru dětí i práci v MŠ lze koupit v obchodech s hračkami nebo u výrobců loutek. Jde například o stolní divadélka různých velikostí i druhů – dřevěné divadélko s lepenkovými kulisami a jednoduchými marionetami (pimprlaty), papírové divadélko s plošnými loutkami, krabičkové divadélko s dřevěnými loutkami, vedenými z boku.

Nejčastěji se v MŠ setkáme s textilními maňásky na ruku, které ale někdy bývají na dětskou ruku velké a hodí se spíše pro hrané výstupy učitelkou, dále jsou to maňásci na prst, ti jsou u dětí velice oblíbené. Ze starších typů jsou to dřevěné, terčové loutky, maňásci s dřevěnými nebo gumovými hlavičkami i malé javajkové loutky na stojánku.

Obr. 61 – Boční vedení loutky

Obr. 62 – Terčové loutky

Obr. 63 - Maňásek

Obr. 64 – Plošné papírové loutky

Obr. 65 – Maňásek s dřevěnou hlavou

Základní vybavení loutek můžeme rozšířit o loutky, které sami vyrobíme. Velice zajímavé náměty a na jejich výrobu získáme například pozorováním dětí při jejich hře. S dětmi ožívá pásek, bambule, kapesník, klubičko, klacík. Inspirovat nás mohou různé materiály i předměty denní potřeby (rukavice, podkolenky, šála, vařečka) nebo také přírodniny. Loutky vyrobené „na míru“ mohou obohatit různá témata, hru dětí, zpestřit učení a napomáhají rozvíjet tvořivost a fantazii.

Obr. 66 – Půd'ák z textilu

Obr. 67 – Hůlkové háčkové loutky

Obr. 68 – Loutka z přírodnin

Velice zajímavé jsou také loutky, které si děti zhotovují samy. Pro děti je výroba loutek a také rekvizit i kulís velkým přínosem. Silným prožitkem je již vlastní proces tvoření, seznamování a manipulace s různými materiály, objevování způsobů jejich využití i zpracování a v neposlední řadě má vlastnoručně vyrobená loutka pro dítě i pocitovou hodnotu. Při práci s hmotou a materiály je důležité, že dítě poznává jejich vlastnosti, učí se

technologické postupy a tím rozvíjí zručnost i kreativní myšlení. Dítě také pracuje s vnitřní motivací, vynakládá úsilí, aby zrealizovalo své představy, a hodnotou jeho práce je výsledek, který má i praktické využití při hře i činnostech. Dítě se tak prakticky setkává s výtvarně technickou oblastí, která je propojena s estetickými složkami, s hrou, pohybem i oblastí psychickou.

Obr. 69 – Loutka sovy z šišky

Obr. 70 – Papírová loutka

Obr. 71 – Prstový maňásek

Obr. 72 – Loutka z dutinky od přize

Na výrobu loutek se může použít přírodní materiál (šišky, větvičky, semena, plody, lišejníky, kůra, kukuřičné šustí, ovčí vlna aj.) nebo materiál technický, který byl již nějak zpracován (špejle, drátky, textil, papír, přize, folie, lepenky, aranžovací hmota, různé druhy tvrdnoucích hmot, polystyrenové kuličky, knoflíky, mikrotenový sáček, konopná vlákna, provázky, nitě atd.). Dále je možné využít materiál odpadový a zbytkový – například papírové ruličky, krabičky, dutinky, papírová plata od vajíček, plastové lahve, dřevěné,

molitanové odřezky, špalíčky, korkové špunty, části oblečení – ponožky, rukavice, rukávy, čepice apod. J. Honzíkova (2005)

Inspiraci a různé náměty na výrobu loutek můžeme najít v přírodě, v divadle, na výstavách, v muzeu loutek, v pohádkách, dětské literatuře i knihách, které jsou určeny přímo pro tvorbu s dětmi, například J. Honzíkova (2005), V. Leština (1995), L. Topinková (2007), K. Skopová, A. Vondrušková (2004) nebo při rozhovorech s dětmi i dětské hře.

ZÁVĚR

V první části bakalářské práce jsem se zaměřila na historii loutkářství v českých zemích. Zmínila jsem se o původním postavení loutky v nejstarších dobách, pozdější zábavné úloze ve středověku a důležitých obdobích, které ovlivnily vývoj podoby loutky i vývoj loutkového divadla. V této části jsem také věnovala pasáž plzeňskému loutkářství a krátké historii loutkového divadla v mateřských školách. V druhé části jsem se zabývala obecnou charakteristikou loutky a dělením loutek na jednotlivé druhy. Při studiu odborné literatury o loutkách jsem se setkala se zajímavými typy loutek a jejich rozmanitými variacemi. Mnohé jsem však ve své práci neuváděla, protože jsou technicky složité a pro práci v mateřské škole nevyužitelné. Uspořádala jsem jednotlivé druhy loutek podle druhu vedení, abych zjednodušila jejich přehled, a zároveň jsem uvedla některé druhy, které lze využít v MŠ. Ve třetí části jsem popsala, jak dítě vnímá loutky i loutkové divadlo a jaký může mít loutka a hry s loutkou vliv na celkový rozvoj osobnosti dítěte. V knihách, ze kterých jsem čerpala poznatky pro svou práci, jsem se setkávala se shodnými názory na pozitivní vliv imaginace a hry na tvořivost předškolního dítěte. Z vlastní zkušenosti vím, že již pouhá přítomnost loutky má velký vliv na aktivitu dětí a velice pozitivně stimuluje vnitřní motivaci. Již samotné sdělení, že si budeme hrát s loutkami nebo že si loutky vyrobíme, vyvolává v dětech nadšení, které přináší tvůrčí energii a množství nápadů, které zpětně ovlivňují i mé kreativní zanícení. Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na možnosti práce s loutkou při edukaci v MŠ a na charakteristiku dětské hry s loutkou z pohledu věku dítěte. Vývoj hry s loutkou odráží vývoj dítěte, a to je důležité zejména při volbě druhu činností, nabídky a plánování vhodných aktivit. V praktické části jsem nabídla několik možností využití loutek při práci s dětmi v mateřské škole. Uvedla jsem příklady jednotlivých činností s loutkou i příklad výukového projektu zaměřeného na „žabí“ téma a práci s příběhem. Nabízené aktivity jsem s dětmi také realizovala, chtěla jsem zjistit, zda děti projeví o hru a činnosti s loutkou zájem. A také, zda má loutka pro dítě předškolního věku i pro zařazení do edukace význam.

Ověřila jsem si, že děti mají činnosti s loutkami ve velké oblibě, je zajímavé, že atmosféra při plánování, tvoření, výrobě, realizaci i jiných aktivitách s loutkou je velice uvolněná a radostná. Děti jsou aktivní a i děti, které mívají potíže s komunikací i interakcí dobře vzájemně spolupracují a projevují se bez zábran. V přítomnosti loutky, ale i při manipulaci s loutkou, záleží dětem na tom, aby jejich výkon byl co nejlepší. Řeč a komunikace s

ostatními dětmi má lepší kvalitu, plaché děti zaměřují pozornost na loutku místo na sebe a jejich projev je výraznější, průbojnější děti se zapojují do organizace a své zkušenosti s loutkou uplatňují ve spontánních hrách. Při kreativních činnostech bývá radost pozorovat dětské nadšení, zápal a vzájemné sdílení. V praxi jsem si ověřila, že děti loutky vyhledávají, loutka má velice příznivý vliv na sociální klima ve třídě, působí na vzájemné vztahy mezi dětmi i dětmi a učitelkou. Loutka podporuje aktivitu dítěte, má vliv na rozvoj fantazie i obrazotvornosti a také na pozitivní zájem o učení. Některé činnosti s loutkou pomáhají při rozvoji různých dovedností i schopností a také příznivě působí na psychiku dítěte. Loutka má své místo v životě dítěte a její význam spočívá v pozitivním vlivu na celou osobnost dítěte. Její nezaměnitelná imaginární role a možnost přímého kontaktu i ovládnutí loutky dítětem působí na citové prožívání, které obohacuje i vnitřní život dítěte. Důležité však je, aby měly děti dostatek zajímavých podnětů, pestrý a rozmanitý výběr loutek i materiálů a příležitostí svobodně tvořit.

Ukázkami činností s loutkou, nabízím učitelkám náměty a inspiraci k využívání loutek při různých aktivitách v MŠ. Na konkrétních příkladech ukazují, že se nemusí obávat pracovat s loutkou a zatěžovat se představami o tradičním využití loutky, že je možné oživovat předměty a loutky v netradičním pojetí, a že i tato cesta je dětem blízká.

RESUMÉ

Bakalářská práce seznamuje s historií loutkářství v českých zemích a se základními druhy loutek. Poskytuje pohled na propojení světa dětí se světem loutek a nabízí konkrétní možnosti využití loutky při práci s dětmi v mateřské škole. Práce obsahuje poznatky, získané studiem odborné i tematické literatury i poznatky z praktického zařazení činností do práce s předškolními dětmi, které jsou doložené na fotografiích. V závěru práce je stručné hodnocení praktického využití loutky při činnostech v MŠ.

SUMMARY OF DISSERTATION

The Bachelor's Thesis describes the history of Czech puppetry and the basic kinds of puppets in our country. It provides an insight into connection of the child's world with the puppet's world and offers specific possibilities of how a teacher can utilize puppets in nursery school. This Thesis contains findings acquired from technical and thematic literature, and also from my own experiences which I gained by working with preschool children. These activities are documented with attached photographs. In the conclusion of my Thesis, I briefly evaluate the practical use of puppets during activities at nursery school.

SEZNAM LITERATURY

- DRŽALOVÁ Alena. *Jak plánovat a efektivně pracovat s předškolními dětmi*. Vyd. 1. Plzeň: Pedagogické centrum, 2000. ISBN 80-7020-061-8
- HONZÍKOVÁ Jarmila. *Netradičně v pracovní výchově*. Vyd. 1. Plzeň: Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola, 2005. ISBN 80-7020-149-5
- KOLLÁRIKOVÁ, Z. , PUPALA, B. , *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 456 s. ISBN 978-80-7367-828-9
- LEŠTINA Vladimír. *Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-017
- VAŠÍČEK P. , MALÍKOVÁ, N. *Plzeňské loutkářství historie a současnost*. Vyd. 1. Plzeň: Divadlo ALFA, 2000. ISBN 80-238-5457-7
- SMUTNÁ Marta. *Loutkové divadlo v mateřské škole*. Vyd. 1. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1962, publikace č. 14-3-04
- RÖDL Otto a kol. *Loutkové divadlo*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p. , 1965. publikace č. 94-35-04
- TOMÁNEK Alois. *Podoby loutky*. Vyd. 2. Praha: Akademie múzických umění, 2001. ISBN 80-85883-76-7
- PRŮCHA, J. , KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 184 s. ISBN 978-80-262-0495-4
- MERTIN, V. , GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 248 s. ISBN 978-80-7367-627-8
- KOŤÁTKOVÁ Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2014. 256 s. ISBN 978-80-247-4435-3
- KOŤÁTKOVÁ Soňa. *Hra v mateřské škole v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005. 184 s. ISBN 80-247-0852-3
- SVOBODOVÁ, E. , ŠVEJDOVÁ, H. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 180 s. ISBN 987-80-262-0020-8
- SVOBODOVÁ Eva a kol. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7367 774-9

MACHKOVÁ Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS, 1998. ISBN 80-7068-103-9

BUDÍNSKÁ Hana. *Hry pro šest smyslů: Kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. Vyd. 8. Praha: NIPOS, 2012. ISBN 978-80-7068-015-5

TOPINKOVÁ Linda. *Tvoříme loutky a hrajeme divadlo*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, a. s., 2007. ISBN 978-80-251-1764-4

WAY Brian. *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací*. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-16-1

FICHNOVÁ, K. SZOBIOVÁ, E. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí: náměty k RVP pro předškolní vzdělávání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2012. 136 s. ISBN 978-80-262-0195-3

AUTORSKÝ KOLEKTIV. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-00-5

SKOPOVÁ, K. , VONDRUŠKOVÁ , A. *Jednoduché loutky*. Vyd. 1. Praha: GRADA, 2004. ISBN 80-247-0892-2

ZDROJE

Akademie věd ČR v Brně. [online]. [cit. 2014-11-28]. dostupné z: <<http://www.anthropark.wz.cz/pavlov.htm>>.

Union Internationale de la Marionette [online], [cit. 2014-11-28], dostupné na WWW: <<http://unima.idu.cz/cs/ceske-loutkarstvi>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 - Loutka závěsná.....	14	
Obr. 2 - Marioneta na drátě - indická varianta.....	15	
Obr. 3 - Vahadla – svislé, vodorovné na drátě, vodorovné, zvířecí.....	16	
Obr. 4 - Spodová loutka.....	16	
Obr. 5 - Loutky siluetové.....	17	
Obr. 6 - Dlaňové loutky.....	17	
Obr. 7 - Dlaňové loutky.....	18	
Obr. 8 - Dlaňové loutky.....	18	
Obr. 9 - Pěš'ové loutky.....	19	
Obr. 10 - Improvizované loutky.....	19	
Obr. 11 - Loutky na jeden prst.....	20	
Obr. 12 - Prstová loutka – naháč.....	20	
Obr. 13 - Prstová loutka s kostým.....	21	
Obr. 14 - Maňásek dvouruční.....	21	
Obr. 15 - Mimická loutka.....	22	
Obr. 16 - Javajka.....	23	
Obr. 17 - Marota.....	23	
Obr. 18 - Masopustní loutka.....	25	
Obr. 19 - Loutka přilbová.....	25	
Obr. 20 – Hra s loutkou	Obr. 21 – Hra s loutkou..... 33	
Obr. 22 – Hra s loutkou	Obr. 23 - Hra s loutkou..... 34	
Obr. 24 – Činnosti s loutkou – loutka draka z textilu.....	38	
Obr. 25 – Činnosti s loutkou	Obr. 26 – Činnosti s loutkou..... 38	
Obr. 27 – Činnosti s loutkou	Obr. 28 – Činnosti s loutkou..... 39	
Obr. 29 – Činnosti s loutkou	Obr. 30 – Činnosti s loutkou..... 40	
Obr. 31 – Činnosti s loutkou	Obr. 32 – Činnosti s loutkou..... 40	
Obr. 33 – Činnosti s loutkou – strašidylka	Obr. 34 – Činnosti s loutkou – tajuplná půda 41	
Obr. 35 – Činnosti s loutkou – strašidylka z kufru.....	41	
Obr. 36 – Činnosti s loutkou	Obr. 37 – Činn.s loutkou	Obr. 38 – Činn. s lotkou..... 42
Obr. 39 – Činnosti s loutkou	Obr. 40 – Činnosti s loutkou..... 42	
Obr. 41 – Činnosti s loutkou	Obr. 42 – Činnosti s loutkou..... 43	
Obr. 43 - Činnosti s loutkou – doprava	Obr. 44 – Činnosti s loutkou – plošné loutky.. 43	
Obr. 45 – Činnosti s loutkou - autobus z kartonové krabice.....	44	
Obr. 46 – Činnosti s loutkou	Obr. 47 – Činnosti s loutkou..... 44	
Obr. 48 – Příběh od lesní tůňky	Obr. 49 - Příběh od lesní tůňky..... 50	
Obr. 50 - Příběh od lesní tůňky	Obr. 51 - Příběh od lesní tůňky..... 50	
Obr. 52 – Příběh od lesní tůňky – loutky dětí	Obr. 53 - Příběh od lesní tůňky - pulci 50	
Obr. 54 - Příběh od lesní tůňky – žabí ladění	Obr. 55 - Příběh od lesní tůňky - frkačky 51	
Obr. 56 - Příběh od lesní tůňky	Obr. 57 - Příběh od lesní tůňky..... 51	
Obr. 58 - Příběh od lesní tůňky	Obr. 59 - Příběh od lesní tůňky..... 51	
Obr. 60 - Příběh od lesní tůňky.....	52	
Obr. 61 – Boční vedení loutky	Obr. 62 – Terčové loutky	Obr. 63 - Maňásek..... 52
Obr. 64 – Plošné papírové loutky	Obr. 65 – Maňásek s dřevěnou hlavou..... 53	
Obr. 66 – Půďák z textil	Obr. 67 – Hůlkové háčk. loutky	Obr. 68 – Loutka z přírodnin 53
Obr. 69 – Loutka sovy z šišky	Obr. 70 – Papírová loutka..... 54	
Obr. 71 – Prstový maňásek	Obr. 72 – Loutka z dutinky od příze..... 54	